

انتشارات بین المللی آبرنگ

حقوق و مسئولیت های ما

فصل

حوزه های موضوعی:

- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت
- فضا و مکان

یکی از نیازها و ضرورت های مهم زندگی ما آشنایی با حقوق و مسئولیت هایمان است به عبارت دیگر، هر فردی باید هم با حقوق خود آشنا باشد و هم وظایف خود را بداند و آنها را انجام دهد

حتماً تاکنون عبارتهایی از قبیل این حق من است یا نباید حق کسی را پایمال کرد، را شنیده یا به کار برده اید آیا درباره موضوع حق یا حقوقی که افراد نسبت به یکدیگر دارند فکر کرده اید؟

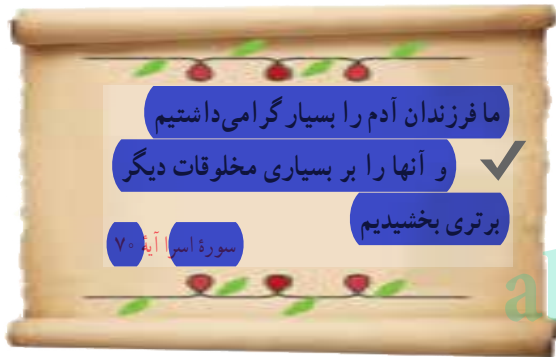
از سوی دیگر، همواره گفته می شود که همراه با هر حقی مسئولیت و تکلیفی وجود دارد این به چه معناست؟

در این فصل شما با نمونه هایی از حقوق و مسئولیت های خود آشنا می شوید

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت های آن در می یابید:

- منظور از حق و مسئولیت چیست؟
- حقوق ما در خانه و مدرسه و محیط زندگی کدام اند؟
- ما چه مسئولیت هایی نسبت به خود، دیگران و محیطی که در آن زندگی می کنیم داریم؟
- تکلیف ما در مقابل خداوند متعال چیست؟

من حق دارم

همه ما مخلوق خداوند هستیم. خداوند انسان را عزیز و محترم و گرانقدر آفریده و درباره گرامی بودن مقام او در قرآن فرموده است:

خداوند با آفرینش انسان، حقوقی به او اعطا کرده است. منظور از حق چیزهایی است که یک انسان به دلیل مقام انسانی اش، شایستگی داشتن آنها را دارد. انسان ها از ابتدای خلقت و تولد دارای حقوق طبیعی* می شوند.

abrangbook.ir

برای مثال همه انسان ها حق حیات یا زندگی دارند که مهم ترین حق آنها است
آنها حق دارند از نعمت های الهی برخوردار شوند برای تأمین نیازهای خود کار و تلاش کنند،
ازدواج کنند و تشکیل خانواده بدهند، یاد بگیرند راه زندگی خود را انتخاب کنند
انسان ها حق دارند آزاد باشند؛ یعنی برده و بنده انسان های دیگر نباشند زیرا خداوند آنها را
آزاد آفریده است

فعّالیت

۱- چند مورد از نعمت های الهی و حق برخورداری از آنها را توضیح دهید 1

۲- آیا همه انسان ها صرف نظر از قوم، نژاد، زبان، اعتقادات، ثروت، فقر و دارای حقوق طبیعی هستند؟ چرا؟

هیچ کس نمی تواند به تنهایی زندگی کند. ما از ابتدای تولد با مادر و پدر و برادر و خواهر و خویشان ارتباط برقرار می کنیم. سپس به مدرسه می رویم و آنجا نیز هر روز با معلمان و همکلاسی هایمان ارتباط داریم. وقتی بزرگ تر می شویم، ازدواج می کنیم، صاحب فرزند می شویم، با همسر و فرزندان زندگی می کنیم و در محله یا شهر و روستا برای رفع نیازهای مادی و معنوی* خود از دیگران کمک می گیریم. بنابراین ما در روابطی که به طور دائم با یکدیگر داریم، از حقوقی برخوردار می شویم. همچنین هر فردی تبعه* یک کشور است. تبعه یک کشور بودن موجب می شود افراد حقوقی بر مبنای قوانین آن کشور داشته باشند.

abrangbook.ir ۲

۳- متن را بخوانید به نمونه هایی از حقوق خود در خانه و مدرسه و محیط زندگی توجه کنید با راهنمایی معلم درباره هریک، گفت و گو و اظهار نظر کنید

در خانه و خانواده

• هر فرد حق دارد نام و نام خانوادگی و شناسنامه داشته باشد.

پدر و مادر برای من نام خوبی انتخاب کرده اند. پدرم برای من شناسنامه گرفته است.

شناسنامه نشان می دهد که فرزند چه کسی هستم و به کدام کشور تعلق دارم.

• فرزندان حق دارند از محبت و توجه پدر و مادر برخوردار باشند.

پدر و مادر مرا دوست دارند و به من محبت می کنند، وقتی بیمار می شوم امکانات درمان برایم فراهم می کنند. آنها فرصتی را برای بودن با من و صحبت کردن با من اختصاص می دهند. وقتی احساس ناراحتی می کنم، اعضای خانواده به حرف هایم گوش می دهند و به من کمک می کنند.

• همه حق دارند با سواد شوند و تحصیل کنند و استعداد های خود را شکوفا کنند.

پدر و مادر برای تربیت من تلاش می کنند و به من چیزهای زیادی می آموزند.

آنها مرا به مدرسه می فرستند تا تحصیل کنم.

انتشارات بین المللی آبرنگ

- همه افراد حق دارند غذا، لباس و مسکن مناسب داشته باشند.

خانواده تا حدی که توان مالی* دارد، وسایل زندگی مرا فراهم می کند تا به خوبی رشد کنم.

- هیچ کس حق ندارد دیگری را مسخره کند یا به او صدمه بزند.

مسخره کردن انسان ها از نظر قرآن گناهی بزرگ است.

در مدرسه

- هر دانش آموزی حق دارد در مدرسه به او به اندازه سایر دانش آموزان توجه کنند و مسئولان یا معلمان مدرسه در این باره تبعیضی* بین او و دیگران قائل نشوند.

- هر دانش آموزی حق دارد نظرش را درباره مشکلات درسی یا روش های آموزشی در مدرسه، مؤدبانه و محترمانه بیان کند.

انتشارات بین المللی آبرنگ

• هیچکس نباید در مدرسه مورد تمسخر یا تنبیه بدنی قرار بگیرد.

abrangbook.ir

مسئولان و معلمان مدرسه ما با همه دانش آموزان با اخلاق نیکو و مهربانی

و عدالت رفتار می کنند.

abrangbook.ir

در محیط زندگی و کشور

abrangbook.ir

• هر فرد حق دارد در محیطی سالم، تمیز و پاک زندگی کند.

• هر فرد حق دارد از خدمات مناسب پزشکی و بهداشتی استفاده کند.

• همه حق دارند در کوچه و خیابان امنیت داشته باشند.

در کشور ما مؤسساتی وجود دارند که با همکاری مردم برای

بهداشت و سلامتی، آموزش و امنیت مردم تلاش می کنند.

art in elhami

abrangbook.ir

من مسئول هستم

در درس قبل آموختید که شما حقوقی دارید. اما حتماً بی‌پردید که دیگران نیز حقوقی دارند. به عبارت دیگر ما در روابطی که با دیگران برقرار می‌کنیم دارای «**حقوق متقابل**» هستیم. همان‌طور که ما حق داریم، پدر و مادر و معلم و همسایگان و دوستان و... نیز حقی بر ما دارند.

همراه با هر حق، مسئولیت‌ها و تکالیفی وجود دارد و این دو به منزله دو کفه ترازو هستند که باید تعادل آنها حفظ شود؛ برای مثال کودکان حق دارند در خانواده از محبت و مراقبت و خوراک و پوشاک مناسب بهره‌مند شوند و این امر برای پدر و مادر مسئولیت و تکلیفی ایجاد می‌کند تا از کودکان مراقبت کنند و تلاش کنند تا وسایل زندگی آنها را مهیا کنند. از طرف دیگر آنها نیز با این کارها برگردن فرزندان خود حق می‌یابند و فرزندان نیز وظیفه و مسئولیت دارند که به والدین خود احترام بگذارند و از آنها اطاعت کنند.

پس همان‌طور که ما حقوقی داریم، مسئول هم هستیم.

مسئولیت یعنی وظایفی که هر یک از ما به عهده داریم و انتظار می‌رود آنها را انجام دهیم. وقتی فردی وظایف و تکالیف خود را خوب انجام می‌دهد می‌گویند او فرد مسئولی است.

افراد در نقش‌های مختلف، مسئولیت‌های مختلف دارند. اگر چه ممکن است بعضی افراد مسئولیت‌های بیشتر یا مهم‌تری داشته باشند اما هیچ فردی نیست که مسئولیتی نداشته باشد.

فعالیت

۱- آقای مسعودی ۴۰ سال دارد و پزشک است او دارای همسر و سه فرزند است و در یک آپارتمان زندگی

می‌کند به نظر شما او در هریک از نقش‌های زیر چه مسئولیتی‌هایی به عهده دارد؟

به عنوان پدر :

به عنوان همسر :

به عنوان پزشک :

به عنوان فرزند پدر و مادر خود :

به عنوان همسایه :

۲- کاربرگه شماره (۱) را کامل کنید و در جدول آن مسئولیت‌های خود و سایر اعضای خانواده‌تان را بنویسید

اکنون که این فعالیت‌ها را انجام دادید، ممکن است از خود بپرسید من در برابر چه چیز و چه کسانی مسئول هستم؟

• من در نزد خداوند مسئول هستم.

این از فضل پروردگار من است تا مرا آزمایش کند که آیا شکر می‌کنم یا کفر می‌ورزم؟

سوره نمل آیه ۴۰

خداوند متعال نعمت‌های فراوانی به من عطا کرده است. عقل و فکر و استعداد و توانایی؛ خانواده؛ معلم؛ خوراک و پوشاک و... صدها نعمت دیگر... وظیفه من این است که خداوند را عبادت کنم، شکرگزار نعمت‌هایش باشم و از دستورات او که برای سعادت و خوشبختی من است پیروی کنم.

شکرگزار بودن یعنی استفاده صحیح از نعمت‌ها، قدر نعمت‌ها را دانستن و به هدر ندادن آنها.

خداوند از اعمال و رفتار من و از آنچه در قلب و فکر من می‌گذرد آگاه است.

فعالیت

۳- نامه‌ای به خدا بنویسید نعمت‌هایی را که به شما داده است به خاطر بیاورید و از او تشکر کنید در نامه خود بنویسید که برای اطاعت از او تصمیم می‌گیرید چه کارهایی انجام دهید

• من نسبت به خودم مسئول هستم.

یکی از مسئولیت‌های مهم من مراقبت از خودم است. بدن من یکی از شگفتی‌های خلقت است هر یک از اعضای بدن از ده‌ها بخش تشکیل شده که مانند یک دستگاه پیچیده و برنامه‌ریزی شده وظایفی را به عهده دارد.

من با خوردن غذای مناسب و پرهیز از غذاها یا مواد مضر، رعایت بهداشت و نظافت، خواب کافی و ورزش از بدنم مراقبت می‌کنم. من از بدن خودم در مقابل موقعیت‌های خطرناک مثل ترقه‌بازی، عبور از خیابان و جاده با بی احتیاطی و نظایر آن محافظت می‌کنم.

من باید تلاش کنم استعدادهای خودم را بشناسم و آنها را شکوفا کنم.

من از یک جنبه دیگر هم مراقب اعضای بدنم هستم. تلاش می‌کنم با زیانم دروغ نگویم یا غیبت نکنم. با دست و پایم کار خطا یا گناه انجام ندهم و مراقب اعمال و رفتار خود باشم.

با اعضای خانواده

• من نسبت به دیگران مسئول هستم.

من در کارهای خانه با پدر و مادرم همکاری می‌کنم. وظایف شخصی خودم را بر دوش دیگران نمی‌گذارم. از پدر و مادرم اطاعت می‌کنم و به نصیحت‌هایشان گوش می‌دهم؛ چون آنها خوشبختی مرا می‌خواهند.

من به خواهران و برادرانم کمک و از آنها مراقبت می‌نمایم.

می‌دانم باید به اعضای خانواده‌ام احترام بگذارم و هرگز نباید با پدر و مادر با تندی و گستاخی صحبت کنم. از هر تصمیم یا کاری که باعث ناراحتی آنها می‌شود خودداری می‌کنم.

با معلمان و همکلاسی‌ها

مقررات و نظم کلاس و مدرسه را رعایت می‌کنم.

در مدرسه همه تلاش می‌کنند تا من بیاموزم و پیشرفت کنم. با معلمان و دیگر مسئولان مدرسه با

ادب و احترام برخورد می‌کنم.

به توصیه‌های معلم گوش می‌کنم و سعی می‌کنم درس‌ها را خوب یاد بگیرم و تکالیفم را به موقع

انجام دهم. با هم کلاسی‌هایم مهربان هستم و به آنها کمک می‌کنم.

از اموال عمومی مدرسه که متعلق به همه است محافظت می‌کنم.

با اعضای جامعه

در محل زندگی‌ام طوری رفتار می‌کنم که همسایگان آزرده نشوند.

برای حفظ امنیت با اهالی محل و مسئولان همکاری می‌کنم.

من در برابر خون شهیدانی که برای انقلاب اسلامی و دفاع از میهن جان دادند

مسئول هستم.

من وظیفه دارم به همراه هم‌وطنانم برای پیشرفت و آبادانی کشورم تلاش کنم.

وظیفه دارم از وحدت و استقلال میهن دفاع کنم.

من علاوه بر کشورم در برابر مسلمانان جهان (امت اسلامی) مسئول هستم.

- من نسبت به محیط زندگی خود و عالم آفرینش مسئول هستم.

آب و خاک و نور و هوا و گیاه و جانوران جلوه‌های عظمت خلقت خداوند و نعمت‌هایی برای ما هستند.

باید برای آباد کردن محیط زندگی‌ام تلاش کنم.

سعی می‌کنم بهداشت و پاکیزگی را در محیط زندگی‌ام حفظ کنم؛ به محیط زیست آسیب

نرسانم و نظم طبیعت را برهم نزدم.

فعّالیت

۴- با توجه به آنچه در درس علوم خوانده‌اید همفکری کنید و شگفتی‌های کار یکی از اعضای بدن را توضیح دهید
پیمان نامه‌ای درباره‌ی بدن خود بنویسید و در آن قول بدهید که از این پس از اعضای بدن مراقبت می‌کنید تا سالم و تندرست باشید

من قول می‌دهم

من قول می‌دهم

۵- درباره‌ی مسئولیت‌های خودتان در خانه و مدرسه فکر کنید آیا مواردی بوده که مسئولیت‌های خودتان را به خوبی انجام نداده باشید از این موضوع چه احساسی دارید؟

۶- نامه‌ای به خودتان بنویسید و مسئولیت‌های خودتان را به خود تذکر بدهید

واژه‌ها

حقوق طبیعی: حقوقی که خداوند به دلیل مقام انسان برای همه انسان‌ها قائل شده و در نهاد آدمیان قرار داده و از تولد تا مرگ با انسان‌ها همراه است و ربطی به کشور، زبان، نژاد و... ندارد.

نیازهای مادی و معنوی: به نیازهایی مانند پوشاک، خوراک و ابزار و وسایل زندگی نیازهای مادی و به نیازهایی چون نیاز به خداپرستی محبت، احترام، زیبایی، همدلی، همکاری و کمال نیازهای معنوی می‌گویند.

تبعه: تبعه یک کشور بودن، یعنی تعلق به آن کشور داشتن و از قوانین و مقررات آن کشور پیروی کردن. برای مثال ما تبعه ایران هستیم. جمع این کلمه اتباع است.

توان مالی: یعنی مقدار پولی که فرد می‌تواند برای خریدن وسایل مورد نیاز خود بپردازد، بودجه.

تبعیض: رفتار نابرابر با افرادی که حقوق یکسان دارند.

به کاربندیم

۱- اگر فکر می‌کنید در خانه یا مدرسه برخی حقوق شما نادیده گرفته می‌شود، با راهنمایی معلم به مشاور مدرسه مراجعه کنید و با همفکری او راه‌حلهایی برای موضوع پیدا کنید.

۲- با توجه به فعالیت شماره ۵ درس قبل، مسئولیت‌هایی را که به خود تذکر داده‌اید در زندگی واقعی انجام دهید. در پایان سال از خانواده بخواهید فرم ارزیابی از کارهای شما را به معلم بدهند.

قانون، قانون

فصل ۲

حوزه‌های موضوعی:

- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت
- فضا و مکان

حتماً تاکنون از خود پرسیده‌اید که چرا اتومبیل‌ها و آدم‌ها در برابر چراغ قرمز توقف می‌کنند؟ چرا سال تحصیلی در روز و زمان مشخصی آغاز و پایان می‌یابد؟ چرا ادارات و بانک‌ها ساعت معینی کار خود را آغاز می‌کنند و به پایان می‌برند؟ چرا برای تأسیس یک کارخانه، مغازه و ساختن یک ساختمان باید مجوز گرفت؟ چرا برای هر سازمان و مؤسسه، وظایفی معین شده است؟

پاسخ یک کلمه است: قانون

ما برای برقراری نظم و جلوگیری از هرج‌ومرج و همچنین حفظ حقوق انسان‌ها به قانون نیاز داریم

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت‌های آن درمی‌یابید:

- چرا به قانون و مقررات نیاز داریم؟
- عدم پیروی از قانون چه پیامدهایی دارد؟
- قانون اساسی چیست؟
- چه کسانی قانون وضع می‌کنند؟ کار قوه مقننه چیست و از چه بخش‌هایی تشکیل شده است؟

درس ۳

چرا به مقررات و قوانین نیاز داریم؟

در فصل پیش گفته شد که ما انسان‌ها از ابتدای تولد با انسان‌های دیگر زندگی می‌کنیم و با ورود به اجتماع، روابط اجتماعی میان ما و دیگران برقرار می‌شود و نسبت به یکدیگر حقوقی پیدا می‌کنیم. با این حال هیچ‌یک از ما در استفاده از حقوق خود، آزادی مطلق و بی‌قید و شرط نداریم؛ بلکه تا آنجا می‌توانیم حق خود را اعمال کنیم که مغایر* قانون نباشد. برای مثال نمی‌توانیم در استفاده از حقوق خود قوانین الهی را نادیده بگیریم یا نمی‌توانیم با اعمال حق خود سبب خسارت و زیان دیگران شویم.

یکی از مهم‌ترین علل پدید آمدن مقررات و قوانین در جامعه، برقراری نظم و حفظ حقوق افراد بوده است. برای آنکه بهتر به موضوع نیاز به مقررات پی ببرید، متن زیر را بخوانید و فعالیت ۱ را انجام دهید:

شما با گروهی از دوستانتان به یک اردوی تفریحی در یک منطقه جنگلی زیبا رفته‌اید

شما چادری بزرگ برای استراحت و خوابیدن با خود آورده‌اید. پس از یک سفر طولانی به محل مورد نظر می‌رسید. چادر را برپا می‌کنید و لوازم و وسایلی را که با خود آورده‌اید در چادر می‌گذارید. قبل از سفر، از دیگران راهنمایی و مشورت گرفته‌اید. به شما گفته‌اند که با حدود بیست دقیقه پیاده‌روی می‌توانید به چشمه‌ای که در آن حوالی است بروید و آب مورد نیازتان را تأمین کنید. در یک کیلومتری آن محل نیز روستایی وجود دارد که می‌توانید مواد مورد نیازتان را از آنجا تهیه کنید. شما می‌خواهید یک هفته را در این منطقه سپری کنید، اما پس از گذشت یک روز مسائل و مشکلاتی بروز می‌کند. شما و گروه دوستانتان برای حل این مشکلات جلسه‌ای تشکیل می‌دهید و با هم گفت‌وگو می‌کنید...

۱- به گروه‌های ۵ یا ۶ نفره تقسیم شوید. مجسم کنید حالا گروه شما یک روز را در اردو سپری کرده و مسائل زیر پیش آمده است. گفت و گو کنید و دربارهٔ هریک از موقعیت‌های زیر تصمیم بگیرید.

(موقعیت ۱)

بعضی‌ها دوست دارند که داخل چادر همیشه مرتب و تمیز باشد، بعضی دیگر به این موضوع بی‌اعتنا هستند و بگو مگو بین افراد پیش آمده است. همچنین بعضی بچه‌ها کوله پشتی‌شان را روی وسایل دیگران گذاشته‌اند و دوربین یک نفر شکسته است.

(موقعیت ۲)

دو نفر از بچه‌ها با خود رادیویی آورده‌اند و شب موقع خواب با صدای بلند رادیو گوش می‌کنند و این کار همه را عصبانی کرده است.

(موقعیت ۳)

یکی از بچه‌ها پس از خوردن چای، کتری آب جوش را وسط چادر گذاشته و رفته است.

(موقعیت ۴)

صبح پس از خوردن صبحانه وقتی می‌خواهند به طور دسته جمعی به گردش بروند بعضی بچه‌ها خیلی دیر آماده می‌شوند.

(موقعیت ۵)

دو نفر که مسئول پختن بلال روی آتش بودند، آتشی را که برای این کار در نزدیکی چادر برافروخته بودند خاموش نکرده و به همراه بقیه برای بازی رفته‌اند.

همفکری کنید و بگویید چه مشکلات و شرایط دیگری ممکن است در اردوی شما به وجود بیاید.

۲- اکنون نتیجه تصمیمات خودتان را به صورت مقررات اردو روی یک صفحه کاغذ بنویسید و در کلاس بخوانید.

بگویید هریک از این مقررات چگونه موجب حفظ حقوق افراد می‌شود.

۳- آیا همهٔ اعضا حق اظهار نظر درباره موضوع را داشتند؟

۴- اگر پس از تصمیم‌گیری، یک نفر با تصمیم شما مخالفت می‌کرد، چه می‌کردید؟

مقررات اردوی ما

۱-

۲-

در این فعالیت شما برای حفظ حقوق افراد و ایجاد نظم و ایمنی مقرراتی را تعیین کردید. اگر شما توانسته بودید برسر مقررات

اردو به توافق برسید یا هیچ‌کس این مقررات را رعایت نمی‌کرد، چه وضعی پیش می‌آمد؟

در سال‌های پیش با مقررات خانه و مدرسه آشنا شدید. همچنین آموختید که هر یک از مکان‌های عمومی چون کتابخانه، سینما، پارک، مسجد و ورزشگاه... مقررات مخصوص به خود را دارند.

اکنون یک بار دیگر مقررات هریک از این مکان‌ها را در کلاس مرور کنید و بگویید اگر این مقررات نبود چه وضعیتی پیش می‌آمد؟ همان طور که بی بردید به طور کلی قانون و مقررات به دو دلیل بوجود آمده است :

۱- حفظ حقوق افراد

۲- برقراری نظم و امنیت

البته ایجاد نظم و امنیت و جلوگیری از هرج و مرج نیز به نفع همگان بوده و به نوعی احترام به حقوق دیگران است. عدم رعایت قوانین و مقررات در جامعه، علاوه بر به هم زدن نظم و امنیت اجتماعی موجب پامال شدن حقوق افراد می‌شود؛

فعالیت

۵- به این موقعیت‌ها توجه کنید و بگویید هر کدام چه پیامدهایی دارد و کدام حقوق نادیده گرفته می‌شود؟

- فردی زباله‌های خانه خود را در گوشه پارکی مقابل محوطه بازی کودکان بریزد
- فردی بخواهد خارج از صف افرادی که در نانوايي ايستاده‌اند، نان بگیرد
- فروشنده‌ای که رایانه‌ای را فروخته و وقتی مشتری از او برگه خرید (صورت حساب) می‌خواهد به او نمی‌دهد
- راننده‌ای که بدون توجه به علامت عبور ممنوع داخل خیابان یک طرفه می‌شود و ترافیک به وجود می‌آورد
- موتور سواری که به علت شلوغی خیابان وارد پیاده‌رو می‌شود و از بین مردم عبور می‌کند
- شرکت ساختمانی که قرار است سالن ورزشی برای مردم بسازد، اما مقررات ساختمان سازی و مصالح مناسب را به کار نبرد

۶- به چند گروه تقسیم شوید و یک مکان یا گروه اجتماعی را انتخاب کنید. جدولی دو ستونی رسم کنید که در آن مقررات مربوط به آن مکان را در یک ستون و کارکرد آن در ستون مقابل نوشته شود

مثال: پمپ بنزین: ۱- ورود با صف
نظم و احترام به حقوق دیگران

قانون گذاری

دانستید که هر جامعه‌ای برای حفظ نظم و امنیت و حقوق افراد به مقررات و قوانین نیاز دارد. این قوانین و مقررات چگونه و توسط چه کسانی تعیین می‌شود؟ ابتدا فعالیت ۱ را انجام دهید.

فعالیت

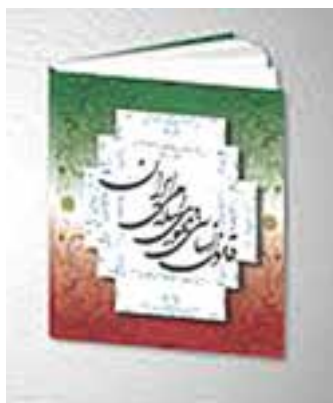
- ۱- **تعیین کنید:** با همفکری یکدیگر روی یک صفحه، مقرراتی برای کلاس و مدرسه‌تان بنویسید شما می‌توانید برخی از مقررات کنونی را حذف یا نگه دارید و یا مقررات جدیدی را تعیین کنید
- ۲- **نقد کنید:** هر گروه مقررات پیشنهادی خود را بخواند و علل تعیین آنها را توضیح دهد سایر دانش‌آموزان بگویند آیا با این مقررات موافق‌اند یا نه؟ چرا؟ برای نقد مقررات توجه کنید که آیا مقررات پیشنهادی، حقوق همه را به خوبی در نظر گرفته است؟ آیا این مقررات موجب بهتر شدن امور می‌شود؟

- گاهی مقررات به صورت دستورهای مذهبی و اخلاقی است. برای مثال، هیچ‌کس نباید با کفش وارد نمازخانه و مسجد شود.
- گاهی گروه‌های اجتماعی به صورت توافق یا عادت و رسم از مقرراتی پیروی می‌کنند؛ برای مثال، ایستادن در صف اتوبوس و یا نانوائی، قاعده‌ای اجتماعی است که مردم برای حفظ نظم آن را پذیرفته و رعایت می‌کنند.
- هرگاه مقررات به وسیله یک نهاد دارای صلاحیت مثل مجلس تصویب شود، نام «قانون» به خود می‌گیرد؛ برای مثال، ممنوعیت عبور از چراغ قرمز، یک قانون راهنمایی و رانندگی است که در مجلس تصویب شده است و چنانچه راننده‌ای از آن تخلف کند جریمه می‌شود. همچنین، هیچ‌کس نمی‌تواند بدون داشتن صلاحیت و مدرک پزشکی به درمان مردم بپردازد و این یک قانون مصوب است و اگر کسی از آن سرپیچی کند مجازات می‌شود.
- همه افراد در برابر قانون مساوی‌اند.

قانون اساسی

مهم‌ترین قانون هر کشور قانون اساسی آن کشور است. قانون اساسی مادر همه قانون‌ها است و سایر قوانین در چارچوب آن تصویب می‌شوند. در قانون اساسی هر کشور مهم‌ترین حقوق ملت و همچنین مهم‌ترین روابط و وظایف حکومت و مردم، معین شده است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مجلس خبرگان* برای نوشتن قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تشکیل شد. در این مجلس خبرگانی که از سوی مردم انتخاب شده بودند، بر اساس اهداف انقلاب در طی چند ماه قانون اساسی را نوشتند و تصویب کردند. سپس قانون

اساسی در روزهای ۱۱ و ۱۲ آذر ماه ۱۳۵۸ به همه پرسى* گذاشته شد و مردم به آن رأى مثبت یا آرى دادند.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۷۷ اصل دارد.

قانون اساسی توجه خاصی به حقوق اساسی و اجتماعی همه مردم دارد و همه موظفاند به این قوانین احترام بگذارند.
به چند نمونه از اصول قانون اساسی توجه کنید :

فصل سوم (حقوق ملت) :

.. اصل ۱۹- مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل ۲۰- همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

اصل ۲۸- هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل ۳۰- دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.

اصل ۴۰- هیچ کس نمی تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر* یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

فعّالیت

۳- منظور از اینکه همه افراد در مقابل قانون مساوی هستند چیست؟ مثال بزنید

۴- با راهنمایی معلم قانون اساسی را به کلاس بیاورید و آن را ورق بزنید و مطالعه کنید

قوة مقننه

قوة مقننه تهیه و تصویب قوانین عادی کشور را در چارچوب قانون اساسی به عهده دارد. این قوه از دو بخش تشکیل شده است :

۱- مجلس شورای اسلامی : نمایندگان منتخب مردم هستند که قوانین عادی را تهیه و تصویب می کنند. آنها برای یک دوره

چهار ساله از سوی مردم مناطق مختلف کشور ما انتخاب می شوند.

نمایندگان پس از انتخاب شدن برای شروع کار خود، در مجلس آدای سوگند* می کنند.

نمایندگان، از بین خود فردی را به عنوان رئیس مجلس انتخاب می کنند.

۲- شورای نگهبان : این شورا مرکب از ۱۲ نفر است. ۶ نفر

فقیه* که از سوی رهبر جمهوری اسلامی انتخاب می شوند و ۶ نفر حقوقدان

که از طرف قوه قضاییه به مجلس معرفی می شوند.

شورای نگهبان دو وظیفه مهم بر عهده دارد :

الف) این شورا همه قوانینی را که مجلس تصویب می کند

با قانون اساسی و اصول و احکام دین اسلام تطبیق می دهد و اگر قوانین تصویب شده با قانون اساسی و اصول و احکام دین مغایرت*

داشت آنها را رد می کند یا دوباره به مجلس برمی گرداند تا اصلاح شود.

ب) این شورا بر انتخاباتی که در کشور برگزار می شود مانند انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی، نظارت می کند

و پس از بررسی و تأیید صلاحیت نامزدهای* انتخابات به آنها اجازه انتخاب شدن می دهد.

نمای بیرونی ساختمان مجلس شورای اسلامی

● قانونگذاران با توجه به نیازها و موضوعات مختلف جامعه

سعی می کنند بهترین قوانین را وضع* کنند.

از آنجا که وضع قانون اهمیت زیادی دارد، قانونگذاران باید

از بین بهترین افراد که شایستگی های لازم را برای این کار دارند،

انتخاب شوند.

واژه‌ها

خبرگان : جمع خبره؛ به کسانی که شایستگی‌ها و مهارت‌های لازم را برای یک کار داشته باشند، خبره می‌گویند.

همه‌پرسی : (رفراندوم) رأی‌گیری از همهٔ مردم برای رد یا قبول یک موضوع.
در همه‌پرسی، مردم نماینده انتخاب نمی‌کنند. بلکه خودشان به طور مستقیم به یک موضوع رأی آری یا نه می‌دهند.

إضرار به غیر : ضرر رساندن به دیگران.

آدای سوگند : رئیس‌جمهور یا نمایندگان مجلس در شروع کار خود به قرآن کریم قسم یاد می‌کنند که وظایفی را که برعهده دارند به خوبی انجام دهند. به این کار آدای سوگند می‌گویند.

فقیه : کسی که احکام دینی را از منابع اسلامی مانند قرآن و حدیث به‌دست می‌آورد.

مُغایرت با قانون : سازگار نبودن با قانون؛ مخالف قانون بودن

نامزدهای انتخابات : کسانی که برای انتخاب شدن اعلام آمادگی می‌کنند، داوطلب، کاندیدا

وضع قانون : نوشتن و تصویب قانون.

به کاربندیم

۱- توجه کنید :

درهنگام مشاهده یا بروز یک تخلف به جای برخورد خودسرانه باید به قانون و مراجع قانونی مراجعه کنیم. معلم روایت‌هایی از چند موقعیت برای شما تعریف می‌کند. شما پس از همفکری و گفت‌وگو تصمیمات صحیح را بیان کنید و پیامدهای برخورد شخصی و برخورد قانونی را مقایسه نمایید.

۲- تحقیق کنید نمایندهٔ شهر یا روستای محل زندگی شما در مجلس شورای اسلامی چه کسی یا چه کسانی هستند.

۳- از مسئولان مدرسه دربارهٔ کار و نقش شورای دانش‌آموزی و مجلس دانش‌آموزی جمهوری اسلامی ایران پرس‌وجو

کنید.

مقابله با حوادث

فصل

حوزه‌های موضوعی:

- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت

انسان‌ها در زندگی با خطرهای و حوادث ناگواری چون سیل، زلزله، آتش‌سوزی و تصادف روبه‌رو می‌شوند

حتماً تاکنون شنیده‌اید که در منطقه‌ای سیل یا زلزله خسارات زیادی به مردم وارد کرده و عده‌ای را بی‌خانمان نموده است و این حس در شما به وجود آمده که بخواهید به یاری آسیب‌دیدگان بشتابید و به آنها کمک کنید

این حس زیبای شما همدلی و همدردی است. همدلی و کمک به دیگران از گذشته تا به امروز در جوامع مختلف وجود داشته است اما علاوه بر کمک‌های فردی، امروزه مؤسسات اجتماعی مختلفی نیز به وجود آمده‌اند که به کمک به آسیب‌دیدگان حوادث می‌شتابند و بخشی از نیازهای آنها را برطرف می‌کنند

در این فصل شما با دو مورد از این مؤسسات آشنا می‌شوید

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت‌های آن درمی‌یابید:

- چرا در هنگام وقوع حوادث با هموعان، همدلی و همدردی می‌کنیم؟
- جمعیت هلال احمر در هنگام حوادث چه کارهایی انجام می‌دهد؟
- بیمه چیست و انواع آن کدام است؟
- چرا بیمه به وجود آمده است؟

همدلی و همیاری در حوادث

• حادثه هیچ‌گاه خبر نمی‌کند!

فعالیت

۱- به چند گروه تقسیم شوید به اخبار روزنامه‌ها در بالای صفحه توجه کنید با وقوع این حوادث چه مشکلاتی برای مردم این مناطق بوجود می‌آید؟ روی یک کاغذ تعدادی از مشکلات و نیازهای مردم آسیب دیده را بنویسید و در کلاس بیان کنید

همه ما گاهی از طریق اخبار روزنامه‌ها یا صدا و سیما مطلع می‌شویم که در منطقه‌ای، تعدادی انسان و خانه در اثر وقوع زلزله، سیل یا بیماری‌های واگیردار از بین رفته‌اند یا در برخی از مناطق جهان، جنگ‌هایی روی داده و تعدادی از مردم غیرنظامی و زنان و کودکان مجروح شده‌اند. مردم کشور ما در حوادث مختلف مانند جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، زلزله بم، زلزله آذربایجان و سیل استان گلستان نشان دادند که روحیه همدلی و همدردی بسیار خوبی دارند.

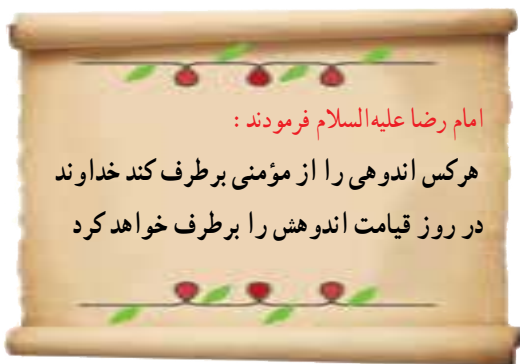
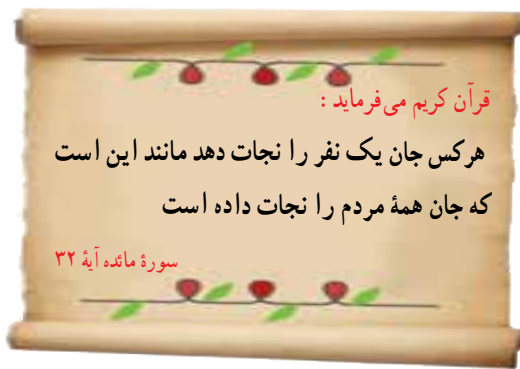
همدلی یعنی اینکه خود را به جای فردی که دچار حادثه شده بگذاریم و احساس و شرایط او را درک کنیم. همدلی یعنی پس

از درک احساس فرد حادثه دیده به کمک او بشتابیم.

خداوند همدلی و انسان دوستی را در سرشت ما انسان ها قرار داده است. البته لازم نیست که حتماً حوادث بزرگی پیش بیاید. گاهی ممکن است در همسایگی ما، خانواده ای دچار یک حادثه بشود و نتواند هزینه های زندگی خود را تأمین کند. گاه ممکن است هم کلاسی ما در اثر یک حادثه یا بیماری ناتوانی جسمی پیدا کند. در هر یک از این موارد ما چه وظیفه ای داریم؟

ما در هنگام حوادث فقط به یاری هموطنان خود نمی شتایم، بلکه نسبت به همه انسان های مظلوم و آسیب دیده در هر جای جهان باشند احساس مسئولیت می کنیم. برای مثال هر روزه شاهد هستیم که مردم فلسطین اشغالی در اثر حملات ناجوانمردانه رژیم اشغالگر قدس، زخمی می شوند و یا به شهادت می رسند یا در خبرها می شنویم مردم یک کشور افریقایی در اثر خشک سالی و گرسنگی در شرایط بسیار سختی زندگی می کنند و عده ای از آنها می میرند. با شنیدن این خبرها می گوئیم :

ای کاش آنجا بودیم و به انسان های خسارت دیده و مظلوم، کمک می کردیم.

فعالیت

- ۲- خاطره ای از همدلی و یاری رساندن به انسان های دیگر در کلاس تعریف کنید
- ۳- فرض کنید از شما خواسته اند دو گروه برای کمک به آسیب دیدگان زلزله تشکیل دهید یک گروه به منطقه اعزام می شوند و گروه دیگر باید از همان محل زندگی خود به زلزله زدگان کمک کنند گروه اول بگویند قبل از رفتن چه آموزش هایی باید ببینند گروه دوم بگویند برای یاری آسیب دیدگان چه کارهایی می توانند انجام دهند

• کدام مؤسسات اجتماعى در حوادث به ما كمك مى كنند؟

امروزه با گسترش وسايل ارتباطى و حمل و نقل همه به سرعت مى توانند از اخبار حوادث در مناطق مختلف آگاه شوند و خود را به محل حادثه برسانند. به علاوه در جامعه امروز همدردى و همدلى شكل هاى جديدى نيز پيدا كرده و مؤسسات مختلفى براى اين امور پديد آمده اند. براى مثال، وقتى در يك منطقه زلزله رخ مى دهد ممكن است مؤسسات مختلف مانند، جمعيت هلال احمر، سازمان آتش نشانى، اورژانس، نيروى انتظامى و... به يارى مردم بشتابند و هريكوظيفه خاصى را انجام دهند.

جمعيت هلال احمر: جمعيت هلال احمر يكي از مؤسساتى است كه در زمان وقوع حوادث طبيعى يا جنگ ها به كمك مردم

مى شتابد.

امدادگران* جمعيت هلال احمر در هنگام وقوع حوادث، به مجروحين كمك هاى اوليه* مى رسانند و آنها را به بيمارستان منتقل مى كنند. هلال احمر براى آسيب ديده گان سيل يا زلزله و جنگ، چادرهاى اسكان موقت برپا مى كند و كمك هاى مردمى مثل غذا، پوشاك، چادر اسكان و دارو را جمع آورى و به آنها مى رساند.

جمعيت هلال احمر علاوه بر اين خدمات، در شرايط عادى

براى صلح و دوستى و همچنين حفظ محيط زيست تلاش مى كند.

جمعيت هلال احمر بخشى به نام سازمان جوانان هلال احمر

دارد. دانش آموزان يا دانشجويانى كه به طور داوطلب عضو اين

سازمان مى شوند، براى همكارى با هلال احمر آموزش مى بينند.

همه كشورهاي مسلمان، جمعيت هلال احمر دارند.

بچه‌ها!

در کشورهای مسلمان، جمعیت هلال احمر و در سایر کشورها همین مؤسسه به نام صلیب سرخ فعالیت می‌کند. جمعیت‌های هلال احمر و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ جهانی* در همه کشورهای، اصول مشترکی را پذیرفته‌اند. بعضی از این اصول عبارتند از:

- هر کس جان یک نفر را نجات دهد مثل این است که جان همه انسان‌ها را نجات داده است. (این عبارت آیه ۳۲ سوره مبارکه مائده در قرآن کریم است)
- جمعیت هلال احمر برای کمک به انسان‌ها و نجات آنها پاداش و حقوقی دریافت نمی‌کند.
- جمعیت هلال احمر در جنگ‌ها و دعاوها، بی‌طرف است و به همه مجروحین و آسیب‌دیدگان بدون توجه به نژاد و ملیت* و زبان و... کمک می‌کند.
- جمعیت‌های هلال احمر کشورهای جهان در زمان وقوع حوادث، به همدیگر کمک می‌کنند.

فعالیت

۴- آیا شما یا دوستانتان عضو جمعیت جوانان هلال احمر هستید؟ از مسئولین مدرسه درباره شرایط همکاری با طرح «دادرس»

دانش آموز آماده برای روزهای سخت» پرس و جو کنید و با این طرح هلال احمر همکاری کنید

۵- این شعر از کیست؟ بنی آدم اعضای یک پیکرند	که در آفرینش زیک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار	دگر عضوها را نماند قرار
تو کز محنت دیگران بی غمی	نشاید که نامت نهند آدمی

معنای شعر را توضیح دهید

بیمه و مقابله با حوادث

در ابتدای هر سال تحصیلی، والدین شما پولی را به مدرسه بابت بیمه دانش آموزی می‌پردازند. آیا می‌دانید این کار با چه هدفی صورت می‌گیرد؟

فعالیت

۱- با راهنمایی معلم از مدیریت مدرسه پرس و جو کنید و به این سؤال‌ها پاسخ دهید :

(الف) بیمه دانش آموزی چه فایده‌هایی دارد؟

(ب) برای گرفتن این بیمه، شما چقدر پول پرداخت کردید؟

(ج) اگر خدای ناکرده حادثه‌ای برای شما پیش بیاید با این بیمه تا چه مبلغی هزینه‌های درمان را پرداخت می‌کنند؟

(د) مدت اعتبار این بیمه چقدر است؟

با انجام این فعالیت بی‌بردید که اگر برای شما دانش‌آموزان در مدرسه حوادثی پیش بیاید، مؤسسه‌ای وجود دارد که هزینه‌های ناشی از این حوادث را پرداخت می‌کند.

در اینجا، شما «بیمه شونده» هستید و مؤسسه‌ای که شما را بیمه کرده است، «بیمه‌گر» نامیده می‌شود. اکنون دوباره از مسئولین

مدرسه پرسید که بیمه‌گر شما کدام شرکت یا مؤسسه است.

• چرا بیمه به وجود آمده است؟

برای هر فرد ممکن است روزهایی پیش بیاید که بیمار، از کار افتاده، بیکار یا باز نشسته شود. همچنین ممکن است در اثر حوادثی چون تصادف، آتش سوزی و... جان و مال افراد به خطر بیفتد. اگر فرد برای چنین روزهایی فکر نکرده باشد با مشکلات و خسارت‌های زیادی روبه‌رو می‌شود؛ زیرا ممکن است یک فرد بتواند خسارت‌های کوچک را جبران کند؛ اما آیا در مورد خسارت‌های بزرگ، چنین امکانی برای همه وجود دارد؟

مؤسسه بیمه، برای جبران زیان‌های مالی و جانی به وجود آمده است.

بیمه چیست؟

بیمه یک قرارداد بین بیمه‌گر و بیمه‌شونده (بیمه‌گذار) است. مؤسسه بیمه‌گر، تعهد می‌کند در قبال دریافت حق بیمه* از بیمه‌شونده، خسارت‌های ناشی از حوادث معینی را جبران کند.

در کشور ما، مؤسسات مختلفی برای بیمه به وجود آمده است که همه آنها زیر نظر «بیمه مرکزی» فعالیت می‌کنند.

بیمه مرکزی قوانین و مقررات لازم را برای مؤسسات بیمه تدوین می‌کند. ساختمان بیمه مرکزی در تهران

انواع بیمه

بیمه انواع مختلفی دارد. بعضی از بیمه‌ها اجباری هستند؛ یعنی طبق قانون افراد باید این بیمه‌ها را انجام دهند. بعضی دیگر از بیمه‌ها اختیاری هستند و افراد، داوطلب می‌شوند که برای حوادث احتمالی از بیمه استفاده کنند.

بیمه از نظر خدماتی که به بیمه‌شوندگان ارائه می‌کند، انواع مختلف دارد:

بیمه بهداشت و درمان، بیمه بیکاری، بیمه عمر، بیمه از کار افتادگی، بیمه روستاییان، بیمه بدنه اتومبیل، بیمه سرنشین خودرو، بیمه آتش سوزی، بیمه منازل مسکونی و... .

- طبق قانون، همهٔ دارندگان وسایل نقلیهٔ موتوری، باید سالیانه خودروی خود را برای حوادث جانی و مالی ناشی از تصادف بیمه کنند تا در هنگام وقوع حوادث، بتوانند برای هزینه‌های درمانی یا خسارت به اتومبیل، از کمک‌های بیمه استفاده کنند.

- همچنین بر طبق قانون، کلیهٔ سازمان‌ها، صاحبان بنگاه‌ها، شرکت‌ها و کارفرمایان، وظیفه دارند همهٔ کارمندان و کارگران خود را در مقابل حوادث ناشی از کار، بیمه کنند.

کارگران باید برای حوادث ناشی از کار، بیمه شوند.

- یکی از انواع بیمه، بیمه‌های مربوط به بهداشت و درمان است. آیا شما و اعضای خانواده‌تان دفترچهٔ بیمهٔ درمان دارید؟ در چه مواردی از این دفترچه استفاده می‌کنید؟

افرادی که تحت پوشش بیمهٔ بهداشت و درمان هستند می‌توانند بخشی از هزینه‌های پزشکی خود را مانند عمل جراحی، آزمایشگاه، خرید دارو و... از طریق بیمه دریافت کنند.

۲- روایت زیر را که برگرفته از کتاب داستان راستان استاد شهید مرتضی مطهری است در کلاس بخوانید و ارتباط آن را با این درس توضیح دهید

پیرمردی نصرانی (مسیحی) عمری کار کرده و زحمت کشیده اما در آخر عمر کور شده بود و کنار کوچه می ایستاد و گدایی می کرد

روزی امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (ع) از آنجا عبور می کردند و او را به آن حال دیدند امام علی (ع) در صدد جست و جوی احوال پیرمرد افتادند تا ببینند چه شده که این مرد به این روز و این حال افتاده است؟ ببینند آیا فرزندی ندارد که او را سرپرستی کند؟

کسانی که پیرمرد را می شناختند آمدند و شهادت دادند که این پیرمرد نصرانی است و تا جوانی و چشم داشت کار می کرد؛ اکنون که هم جوانی را از دست داده و هم چشم را، نمی تواند کار بکند، ذخیره ای هم ندارد، طبعاً گدایی می کند

امام علی (ع) فرمودند: «عجب! تا وقتی که توانایی داشت از او کار کشیدید و اکنون او را به حال خود گذاشته اید؟! سوابق این مرد حکایت می کند که در مدتی که توانایی داشته کار کرده و خدمت انجام داده است بنابراین برعهده حکومت و اجتماع است که تا زنده است او را سرپرستی کند بروید از بیت المال به او مستمری* بدهید

۳- از خانواده پرسید و نتیجه را بنویسید و به معلم بگویید

الف) اعضای خانواده شما از کدام بیمه ها استفاده می کنند؟ این بیمه ها چه فوایدی دارند؟

ب) اعضای خانواده شما تحت پوشش چه نوع بیمه هایی نیستند؟ چرا؟

۴- با توجه به موضوع درس بگویید خانواده ها برای جبران خسارت های ناشی از حوادث احتمالی چون زلزله، سیل و آتش سوزی در محل زندگی خود بهتر است چه اقدامی انجام دهند؟

امدادگر: فردی که برای کمک به افراد حادثه دیده، آموزش های لازم را دیده است.

کمک های اولیه: کمک هایی که برای نجات فرد حادثه دیده، قبل از رساندن به مراکز درمانی انجام می دهند.

کمیته بین المللی صلیب سرخ جهانی: یک سازمان انسان دویستانه مستقل است که به هیچ دولتی وابسته نیست و حدود ۱۵۰ سال پیش به منظور کمک به آسیب دیدگان حوادث پدید آمده است. این کمیته که مرکز آن در شهر ژنو سوئیس است، در کشورهای مختلف جهان از جمله ایران نمایندگی دارد.

ملیت: تعلق داشتن به یک کشور و ملت

حق بیمه: مبلغی که بیمه شونده باید به بیمه گر بپردازد تا از مزایای بیمه برخوردار شود.

مستمری: مبلغی که به عنوان کمک هزینه زندگی به فرد نیازمند پرداخت می شود.

به کار بندیم

۱- یکی از دو فعالیت زیر را انجام دهید.

الف) به همراه معلم و هم کلاسی هایتان، از دفتر جمعیت هلال احمر محل زندگی تان بازدید کنید و گزارشی از گفت و گو با اعضای آن را بنویسید.

ب) یکی از امدادگران جمعیت هلال احمر را به کلاس دعوت کنید تا از فعالیت های خودش برای شما توضیح دهد و به پرسش های شما پاسخ گوید.

۲- پرس و جو کنید بیمه منازل مسکونی چیست و چه فایده ای دارد؟ آیا خانه شما بیمه است؟ اگر نه، به بزرگ ترها این بیمه را توصیه کنید.

تولید، توزیع، مصرف

فصل

حوزه های موضوعی:

- منابع و فعالیت های اقتصادی
- فضا و مکان
- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت
- زمان، تداوم و تغییر

آیا دقت کرده اید که همه ما از صبح تا شب از کالاهای و وسایل زیاد و متنوعی استفاده می کنیم؟ برخی از این کالاهای مانند خوراک و پوشاک آن قدر برای زندگی ما ضروری هستند که درواقع بدون استفاده از آنها نمی توانیم به زندگی ادامه دهیم. همه این کالاهای در جایی توسط تولیدکنندگان تولید شده اند و سپس به وسیله توزیع کنندگان به دست ما رسیده اند تا آنها را مصرف کنیم. آیا می دانید یکی از مشکلات بزرگ دنیای امروز مصرف بی رویه است؟ راستی آیا در فعالیت های اقتصادی نیز ما حقوق و مسئولیت هایی داریم؟

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت های آن درمی یابید:

- چرا تولید صورت می گیرد؟
- برای تولید به چه عواملی نیاز داریم؟
- تولیدات چگونه عرضه و توزیع می شوند؟
- حقوق و مسئولیت های ما به عنوان مصرف کننده چیست؟

تولید و توزیع

درس ۷

چرا تولید می‌کنیم؟

فعالیت زیر را انجام دهید.

فعالیت

- ۱- الف) یک روز خود را مجسم کنید سپس همه کالاهایی* را که در یک روز از آنها استفاده کرده‌اید (اعم از خوراک، پوشاک، لوازم التحریر، وسایل حمل و نقل و ...) روی کاغذ بنویسید سپس بگویید:
- اگر این کالاها تولید نشده بودند چه اتفاقی می‌افتاد؟
- این کالاها در کجا و توسط چه کسانی تولید می‌شوند؟
- ب) دو مورد از کالاها را انتخاب کنید و بگویید تولیدکنندگان برای تولید آنها به چه چیزهایی نیاز داشته‌اند؟

اکنون که این فعالیت را انجام دادید، بی‌بردید انسان برای آنکه بتواند به حیات و زندگی خود ادامه دهد، باید تولید کند. درواقع،

هیچ‌گاه حتی در گذشته ادامه زندگی انسان بدون تولید امکان‌پذیر نبوده است.

تولید محصول به منظور رفع نیازها و خواسته‌های* انسان صورت می‌گیرد.

محصولی که تولید می‌شود ممکن است کالا باشد مانند کفش، کیف، دفتر، یخچال، تلویزیون و...

و یا ممکن است خدمات باشد مانند خدمات پزشکی، آموزش، بیمه، حمل و نقل و...

< عوامل تولید

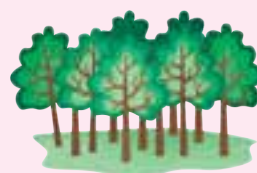
با انجام فعالیت ۱ بی‌بردید که برای تولید یک کالا به عوامل متعددی نیاز داریم. اما به طور کلی همه عوامل لازم برای تولید را

می‌توانیم به سه دسته طبقه‌بندی کنیم:

منابع طبیعی

آنچه در طبیعت وجود دارد مانند آب، خاک، جانوران، جنگل‌ها، معادن (نفت، گاز، زغال سنگ، آهن و...) منابع طبیعی هستند.

برای آنکه انسان بتواند کالاها و وسایل مورد نیاز خود را تولید کند باید از امکانات و منابع طبیعی که خداوند در اختیار بشر قرار داده استفاده کند.

سرمایه

انسان برای آنکه از منابع طبیعی استفاده و آنها را به کالا تبدیل کند به ابزار و تجهیزاتی نیاز دارد. این تجهیزات سرمایه نام دارد.

ماشین آلات، ابزار کار و زمین یا ساختمانی که تولید در آنها صورت می گیرد و نظایر آن، سرمایه

هستند.

نیروی انسانی

اگر کار و تلاش انسان نبود، چیزی تولید نمی شد و آدمیان

نمی توانستند به زندگی ادامه بدهند. به همین دلیل نقش نیروی انسانی در تولید بسیار مهم است.

برای تولید هر محصولی، نیروی انسانی باید دانش و مهارت لازم را داشته باشد.

پدید آمدن مشاغل و حرفه های مختلف

انسان ها همواره به صورت گروهی و اجتماعی زندگی کرده و پی برده اند که نمی توانند به تنهایی همه چیزهای

مورد نیاز خود را تولید کنند. در سال های قبل خواندید که در گذشته های دور با رونق کار کشاورزی تولید محصول زیاد شد. با تولید

غذای کافی دیگر همه مجبور به کار کشاورزی نبودند و به تدریج افراد دیگر توانستند به کارهای دیگر بپردازند و در برخی کارها مهارت

پیدا کنند. بدین ترتیب تقسیم کار در جامعه بوجود آمد. هرکس تولید یک یا چند کالا را برعهده گرفت و شغل های گوناگون پدید آمد.

امروزه نیز هیچ کس توانایی تأمین همه نیازهای خود را ندارد. فرض کنید یک فرد بخواهد خودش گندم بکارد، آن را آرد کند،

نان پزند، درختان میوه بکارد، دامپروری کند، برای خود و خانواده پشم بریسد و لباس تهیه کند، کفش بدوزد، برای نظافت و شست و شو

صابون تولید کند، وسایل تحصیل و آموزش خود را تولید کند و... آیا چنین چیزی ممکن است؟

در جوامع امروزی شغل‌ها و حرفه‌های متعددی پدید آمده است. هریک از این حرفه‌ها سعی می‌کنند نیاز یا خواسته‌ای را برآورده کنند. به‌طور کلی مشاغل و فعالیت‌های اقتصادی را می‌توان در سه گروه عمده طبقه‌بندی کرد: **کشاورزی***، **صنعت*** و **خدمات***.

فعالیت

۲- به نظر شما کدام یک از عوامل تولید مهم‌ترند؟ چرا؟

۳- به نظر شما اگر بخواهیم تولید امروز را با گذشته مقایسه کنیم کدام عوامل تولید بیشتر تغییر کرده‌اند؟ یک مثال بزنید

۴- کاربرگه شماره (۲) را در کلاس کامل کنید

کشور ما تلاش می‌کند هم تولیدات خود را افزایش دهد و هم با پیشرفت در علم و فناوری کیفیت تولیدات را بهتر کند تا از نظر اقتصادی وابسته به بیگانگان نباشیم. در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

به نظر شما از چه راه‌هایی می‌توانیم به تولید ملی کمک کنیم؟

چگونه می‌توانیم از تولیدکنندگان کشورمان حمایت کنیم؟

**حمایت از کار و
سرمایه ایرانی**

- ۵- بعضی از خانواده‌ها سعی می‌کنند بخشی از نیازهای خودشان را با تولید خود برطرف کنند اگر در خانواده خودتان یا بستگان و آشنایان چنین کار تولیدی مشاهده کرده‌اید در کلاس بگویید
- ۶- بعضی خانواده‌ها محصولات را برای فروش و کسب درآمد تولید می‌کنند اگر چنین چیزی را مشاهده کرده‌اید در کلاس مطرح کنید
- ۷- اگر قرار باشد شما محصولی را تولید کنید چه چیزی را انتخاب می‌کنید؟ چرا؟ اگر مایل هستید درباره این فکر خودتان و عملی کردن آن یک صفحه مطلب بنویسید و به معلم بدهید
- ۸- همفکری کنید و طرح و پیشنهاد بدهید آیا می‌توانید در مدرسه تولیدی داشته باشید؟

توزیع کالاها و خدمات

توزیع در لغت به معنی پخش کردن است. توزیع فعالیتی است که بین تولیدکننده و مصرف کننده رابطه برقرار می‌کند.

تولیدکنندگان باید محصولات خود را به دست مشتریان برسانند.

به همین دلیل سعی می‌کنند بازارهای مصرف را پیدا کنند. یعنی ببینند در کدام مناطق این کالاها خواهان یا مشتریان بیشتری دارد.

همچنین برخی تولیدکنندگان به روش‌های مختلف کالاهای خود را تبلیغ می‌کنند.

اغلب واحدهای تولیدی از افراد یا مؤسساتی برای پخش محصولات خود در بازارهای مصرف دور و نزدیک کمک می‌گیرند.

این بازارها شامل بازارهای قدیمی در شهرها، فروشگاه‌های چند طبقه و مغازه‌هایی است که در اطراف خیابان‌ها احداث شده است.

بازار در ایران

از زمان ساخت اولین شهرها در ایران، یکی از مکان‌های مهم شهر، بازار بوده است

در گذشته در اغلب شهرها، بازارها را در مکان‌های پر جنب و جوش و در کنار دروازه‌های شهر می‌ساختند

در برخی از شهرهای ایران، بر روی بازارهای بزرگ و پر رونق پوشش و سقفی می‌ساختند تا عابران از آفتاب

تابستان و سرمای زمستان محفوظ بمانند

بازارها علاوه بر اینکه محل دادوستد اقتصادی بودند در امور اجتماعی هم نقش مهمی داشتند برای مثال در هنگام جشن‌ها و اعیاد، بازار چراغانی می‌شد یا در هنگام عزاداری‌ها، مراسم سوگواری در آنجا برپا می‌کردند در هنگام اعتراض مردم بر علیه حکومت‌های ظالم، مردم در بازار جمع می‌شدند یا بازاریان مغازه‌ها را تعطیل می‌کردند در اغلب شهرهای قدیمی ایران یک بازار سر پوشیده قدیمی وجود دارد آیا تاکنون از این بازارها دیدن کرده‌اید؟

وای برکم فروشان، آنها که وقتی چیزی را با پیمانه یا وزن از مردم می‌گیرند؛ کاملاً حق خود را می‌گیرند؛ ولی وقتی چیزی را تحویل مردم می‌دهند در پیمانه و وزن کمتر می‌دهند. آیا آنها عقیده ندارند که بعد از مرگ زنده خواهند شد و به روز بزرگ رستخیز ایمان ندارند...

سوره مطففین آیه ۱

فروشنده‌ای که می‌خواهد کسب حلال داشته باشد باید از کم

فروشی و گرانفروشی پرهیز کند. در آمد حاصل از کم فروشی و گرانفروشی

حرام است. از این آیات قرآن کریم پی می‌بریم کم کردن از حق مردم در هر

صورت، گناه و موجب عذاب الهی می‌باشد

فَعَالِيَّت

۹- پرس وجو کنید آیا در شهر شما بازار قدیمی یا بازار هفتگی

وجود دارد؟ این بازار در کدام منطقه قرار گرفته و چه چیزهایی در آن

فروخته می‌شود؟

۱۰- اگر در آینده فروشنده کالا یا محصولی باشید، چه نکاتی را

رعایت می‌کنید؟ با مشتری‌ها چگونه رفتار می‌کنید؟

مصرف کننده کسی است که کالاها و خدمات را به منظور رفع نیازهای خود می‌خرد.

اما این خرید و فروش با چه وسیله‌ای صورت می‌گیرد؟ با پول.

وقتی شما به فروشنده در ازای کالا پول می‌دهید، او هم با آن پول می‌تواند کالای دیگری بخرد و نیازهای خود را رفع کند. یعنی

او به اندازه ارزش کالایی که به شما فروخته است، می‌تواند کالای دیگری بخرد. راستی پول چگونه به وجود آمد؟

سرگذشت پول

در گذشته‌های دور قبل از آنکه پول به عنوان وسیله‌ای برای مبادله مورد استفاده

قرار گیرد مبادله به صورت کالا با کالا انجام می‌شد

برای مثال، فردی که چند کیلو گندم اضافی داشت و به پارچه نیازمند بود، گندم را

می‌داد و پارچه می‌گرفت در آن زمان مردم ارزش یک کالا را با کالای دیگر می‌سنجیدند

برای مثال می‌گفتند ۴ کیلو گندم به نیم کیلو پشم می‌ارزد؛ یا ارزش ۳ کیلو گندم مساوی است

با ۱ متر پارچه این نوع مبادله به تدریج مشکلاتی را پدید آورد؛ برای مثال، گاهی شخصی برنج داشت و می‌خواست آن را با کفش عوض

کند اما کسی که کفش داشت نیازی به برنج نداشت

به تدریج انسان‌ها پی بردند که بعضی از کالاها مشتریان بیشتری دارند برای مثال در یک منطقه جای خیلی ارزشمند بود، در یک

منطقه دیگر پوست و به این کالاها، کالاهای واسطه‌ای می‌گفتند و از آن پس مردم کالای خود

را به آن کالای واسطه‌ای که خواهان داشت مبادله می‌کردند این نوع مبادله نیز مشکلاتی ایجاد کرد

بعضی کالاها واسطه‌ای حجم زیادی داشتند و به مرور زمان فاسد می‌شدند و شخص نمی‌توانست

آنها را نگه دارد کم‌کم بشر به این فکر افتاد که از فلزاتی مانند طلا، نقره، مس و... به جای کالای

واسطه‌ای استفاده کند فلزات کم حجم بودند و فاسد نمی‌شدند با ضرب سکه پول فلزی پدید آمد

شما در فصل یازدهم با ضرب سکه در زمان هخامنشیان آشنا خواهید شد بعدها با گذشت زمان برای

آسان‌تر کردن معاملات بزرگ، دولت‌ها به چاپ پول کاغذی یا اسکناس پرداختند

امروزه علاوه بر پول کاغذی از شیوه‌های دیگری نیز برای مبادله استفاده می‌شود. یکی از این شیوه‌ها کارت خرید اعتباری است.

خریدار با استفاده از کارت خرید اعتباری خود به ازای مبلغ کالا از

پولی که در بانک دارد برداشت و به حساب فروشنده می‌ریزد.

فعّالیت

۱- به نظر شما با توجه به آنچه دربارهٔ سرگذشت پول گفته شد کدام شکل مبادلهٔ پول بهتر است؟ آیا راه‌های

دیگری نیز برای مبادله می‌شناسید؟

حقوق مصرف کننده

هر زمان که شما چیزی می‌خرید مصرف کننده هستید. تولید کنندگان و توزیع کنندگان نیز خود مصرف کننده هستند. مصرف کنندگان حقوقی دارند. برای مثال خریدن کالای سالم و بدون نقص حق مشتری است. از جمله کارهایی که برای رعایت و احترام به حقوق مصرف کننده انجام می‌شود می‌توان به تصویب قوانین و مقررات، برچسب مشخصات کالا و استاندارد اشاره کرد.

۱- قوانین و مقررات: به منظور حفظ حقوق مصرف کنندگان، قوانین و مقرراتی بوجود آمده است که تخلف از آنها موجب

جریمه یا مجازات می‌شود؛ برای مثال، طبق قانون اگر کسی در مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی رنگ‌ها و مواد تقلبی به کار

برد، حتی اگر به مصرف کننده آسیبی نرسیده باشد سازندهٔ آن ماده به زندان محکوم می‌شود. یا کسی نمی‌تواند بدون گرفتن مجوز، کارگاه

تولید مواد غذایی یا سایر کالاها تأسیس کند.

۲- برچسب مشخصات کالا: تولید کنندگان موظف‌اند روی برچسب کالاها اطلاعات و ویژگی‌های آن کالا را بنویسند و در

اختیار مشتری قرار دهند. روی این برچسب‌ها اطلاعاتی از قبیل شمارهٔ جواز تولید، آدرس محل کارخانه یا محل تولید، قیمت کالا،

مواد به کار رفته در آن و تاریخ مصرف (در مورد مواد غذایی و بهداشتی) نکات ایمنی و... درج شده است.

۳- استاندارد: نباید تاکنون شنیده باشید که این وسیله استاندارد است؛ یا این کالا مهر استاندارد دارد؛ یا فلان وسیله استاندارد

نبود و اتفاق بدی افتاد. استاندارد یعنی چه؟ استاندارد کلمه‌ای است انگلیسی به معنی نمونه قابل قبول. تولیدکننده هر کالایی باید یک سری ویژگی‌ها و معیارهایی را برای تولید یک کالا رعایت کند؛ مثلاً در یک ماده خوراکی استاندارد (بیسکویت، رب گوجه، کمپوت، روغن و...) باید مواد افزودنی یا رنگ‌های مجاز و نظایر آن به حدی باشد که به بدن آسیبی نرساند؛ یا در مواد بهداشتی (کرم، شامپو، مایع ظرفشویی، صابون و...) مواد شیمیایی به کار رفته باید به اندازه لازم باشد تا به پوست و بدن آسیب نرساند.

استاندارد مربوط به همه کالاهای است؛ برای مثال، وسایل الکتریکی و وسایل گرمایش مانند بخاری اگر استاندارد نباشند ایمنی استفاده‌کنندگان را به خطر می‌اندازند.

در ایران مؤسسه‌ای به نام مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران وجود دارد. نظیر این مؤسسه

در دیگر کشورهای جهان نیز وجود دارد. این مؤسسه ابزار لازم برای آزمایش وسایل و کالاهای را در اختیار دارد. بیشتر تولیدکنندگان وسیله یا ماده‌ای را که تولید می‌کنند به این مؤسسه می‌فرستند تا کیفیت آن بررسی شود. اگر کیفیت کالایی توسط این مؤسسه تأیید بشود اجازه می‌دهد که علامت مخصوص استاندارد را روی آن کالا چاپ کنند. خریدار می‌تواند با توجه به علامت استاندارد به خوبی جنسی که می‌خرد اطمینان داشته باشد.

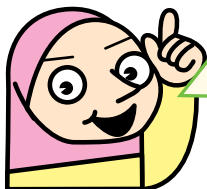
فعالیت

- ۲- با راهنمایی معلم به طور گروهی تعدادی برچسب از کالاهای مختلف (مواد غذایی و نوشیدنی‌ها، لباس، اسباب‌بازی، لوازم بهداشتی مانند صابون، کرم، شامپو و ...) تهیه کنید و به کلاس بیاورید و آنها را بررسی کنید
- هر برچسب چه اطلاعاتی درباره کالا به شما می‌دهد؟ دوست داشتید چه اطلاعات دیگری درباره آن کالا داشته باشید؟
- ۳- به مدت چند هفته به کالاهایی که مصرف می‌کنید دقت کرده و برچسب آنها را که نشان استاندارد دارند به کلاس بیاورید بین دو کالای مشابه که یکی مهر استاندارد دارد و دیگری ندارد کدام را انتخاب می‌کنید؟ چرا؟

مسئولیت‌های مصرف کننده

همان‌طور که مصرف کننده حقوقی دارد، مسئولیت‌هایی نیز دارد. مسئولیت مصرف کننده، مصرف درست است. گفتیم که

مصرف یعنی استفاده از کالا و خدمات به منظور رفع نیازها. این چیز بدی نیست؛ اما باید از مصرف گرایی پرهیز کرد.

مصرف گرایی چیست؟

آیا تا کنون به فروشگاه‌های رفته‌اید و از آن چیزی خریده‌اید که مورد نیاز واقعی شما نباشد؟ برای مثال شما مدادتراش دارید و به آن نیاز ندارید؛ اما یک نمونه جدید می‌بینید و دوست دارید آن را هم داشته باشید در دنیای امروز، تولید فقط برای رفع نیازهای انسان صورت نمی‌گیرد بلکه تولید کنندگان در جهت به دست آوردن سود بیشتر هستند آنها تولید انبوه می‌کنند و چندان کاری به نیازهای واقعی مردم ندارند آنها سعی می‌کنند با تبلیغات، کالاهای خود را به فروش برسانند تا سود بیشتری به دست بیاورند

مصرف گرایی یعنی اینکه بدون داشتن نیاز واقعی بخواهیم برای تفریح یا خودنمایی و چشم و همچشمی با دیگران کالاهایی را بخریم فرد مصرف‌گرا خیلی زود تحت تأثیر آگهی‌های تبلیغاتی یا مدگرایی قرار می‌گیرد برای مثال عوض کردن هر ساله وسایل خانه برای پیروی از مد مصرف گرایی به اسراف می‌انجامد

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

إِنَّ الْمُبْتَدِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ

همانا مُبْتَدِرین (ریخت و پاش کنندگان)

دوستان شیاطین‌اند

سورة اسراء آیه ۲۷

از نظر دین اسلام، تولید و مصرف کالا برای رفع نیاز انسان است

تا او بتواند به کارهای مهم‌تر بپردازد.

به همین دلیل اسراف* و ریخت و پاش گناهی نابخشودنی است.

امام سجاد (ع) در صحیفه سجاده در یکی از

دعاهای خود می‌فرماید: خداوندا، راه‌های صحیح

مصرف و اندازه نگاه داشتن در معیشت را به من تعلیم فرما

و به لطف خود مرا از تبذیر* دور کن

فَعَالِيَّت

بحث و گفت و گو در کلاس:

۴- جنبه‌هایی از مصرف گرایی را که در محل زندگی‌تان می‌بینید بیان کنید و درباره آنها اظهار نظر نمایید

۵- مصرف گرایی چه آسیب‌های اخلاقی برای مردم ایجاد می‌کند؟

مصرف و محیط زیست

به دور و بر خود نگاه کنید. روزانه مقدار زیادی قوطی کنسرو، بطری‌های نوشابه، پلاستیک مواد غذایی و جعبه‌های مقوایی دور

ریخته می‌شود. اینها فقط بسته‌بندی کالاهایی است که ما مصرف می‌کنیم.

در جوامع امروز، مصرف‌گرایی به شدت به محیط زیست آسیب رسانده است. انسان‌ها مواد اولیه را از طبیعت می‌گیرند و با آنها

کالا تولید می‌کنند و بعد دوباره به صورت زباله به طبیعت برمی‌گردانند. در گذشته مقدار زباله‌ها این قدر زیاد نبود. اما امروزه با تولید

انبوه صنعتی، همه روزه مقدار زیادی زباله تولید می‌شود. زباله‌ها را می‌سوزانند یا در مناطقی از زمین دفن می‌کنند که در هر صورت

برای محیط زیست زیان آور است.

نظرهای این افراد را بخوانید و درباره آنها گفت و گو کنید. با کدام یک موافق هستید؟ شما چه راه‌حلهایی پیشنهاد می‌کنید؟

مادر من به جای گرفتن کیسه پلاستیکی از مغازه‌دار، با خودش زنبیل یا کیسه پارچه‌ای همراه می‌برد تا پلاستیک کمتر مصرف شود.

تا حد امکان از مصرف نایلون و ظروف یک‌بار مصرف پلاستیکی خودداری کنید.

پلاستیک بیش از صد سال در طبیعت می‌ماند و طول می‌کشد تا تجزیه شود. کیسه‌های نایلونی در صورت وارد شدن به آب‌ها موجب خفگی دلفین‌ها، لاک‌پشت‌ها و پرندگان دریایی می‌شوند. ترکیبات شیمیایی نایلون‌ها، خاک‌ها را آلوده می‌کند و از طریق گیاهان به زنجیره غذایی انسان وارد می‌شود و به سلامت انسان ضرر می‌رساند.

برخی از زباله‌ها به دلیل داشتن مواد شیمیایی خطرناک‌اند، مانند باتری‌ها. این مواد خاک‌ها را آلوده می‌کنند و موجب بیماری‌هایی چون سرطان می‌شوند.

ما سال گذشته مراسم افطاری در مدرسه برگزار کردیم. اما از ظروف یک‌بار مصرف پلاستیکی استفاده نکردیم و از همه بچه‌ها خواستیم یک لیوان و بشقاب و قاشق با خودشان بیاورند. به این ترتیب به حفظ محیط زیست کمک کردیم.

ما باید به بازیافت زباله کمک کنیم.

ما در خانه یا مدرسه زباله‌های قابل بازیافت را با بقیه مخلوط نمی‌کنیم. کاغذ و مقوا، بطری‌های پلاستیکی، پوست میوه‌ها، قوطی‌های فلزی و شیشه‌ای را از سایر زباله‌ها جدا می‌کنیم تا بازیافت شوند. با عمل بازیافت، از این مواد می‌توانند دوباره مواد جدیدی تولید کنند.

فعالیت

۶- تحقیق کنید این علامت که بر روی

برجسب بسته‌بندی برخی کالاها وجود دارد، نشانه

چیست؟

واژه‌ها

کالا: هر محصولی که نیاز یا خواسته‌ای از انسان را برطرف می‌کند و برای مبادله (فروش) تولید شده باشد.
نیاز و خواسته: نیاز چیزهای ضروری برای زندگی انسان است که بدون آنها زندگی سخت یا ناممکن می‌شود؛ مانند غذا و پوشاک و مسکن. اما خواسته نیازهای کم اهمیت‌تر است که دوست داریم داشته باشیم؛ ولی بدون آنها هم می‌توانیم زندگی کنیم مانند توپ، دوچرخه، رایانه و...

مواد خام یا اولیه: آن بخش از منابع طبیعی که برای تولید چیزی به کار می‌رود؛ مثلاً چوب ماده اولیه کارگاه تولید میز و صندلی است.

کشاورزی: کلیه فعالیت‌هایی مانند زراعت، باغداری، پرورش دام، مرغداری، پرورش زنبور عسل، صید ماهی و... را شامل می‌شود.

صنعت: تغییر دادن مواد اولیه در کارگاه یا کارخانه به منظور تولید کالا.

خدمات: مشاغلی که در آنها کالایی تولید نمی‌شود، بلکه خدمتی ارائه می‌شود مانند پزشکی، معلمی، پست، آتش‌نشانی و...

اسراف: زیاده‌روی در مصرف یا استفاده ناتمام از یک چیز و دور ریختن آن.

تبذیر: تلف کردن و بیهوده خرج کردن مال یا ریخت و پاش است. بعضی تبذیر را مترادف اسراف می‌دانند.

به کاربندیم

- ۱- از امروز به مدت یک ماه در هر موردی که صرفه‌جویی کرده‌اید یا از خرید غیرضروری خودداری می‌کنید، آن را یادداشت کنید و به معلم ارائه بدهید.
- ۲- با راهنمایی معلم از یکی از اعضای خانواده دانش‌آموزانی که در امور تولید یا توزیع و فروش یک کالا فعالیت می‌کند به کلاس دعوت کنید تا درباره کار خودش و مراحل و چگونگی آن برای شما توضیح دهد. پیش از این جلسه، سؤالات خود را روی یک کاغذ یادداشت کنید.

محیط زندگی خود را بشناسیم

فصل

حوزه‌های موضوعی:

- مکان و فضا
- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت

شما در کجا زندگی می‌کنید؟ در کدام شهر یا روستا؟
اگر کسی از شما بخواهد محیطی را که در آن زندگی می‌کنید، برایش توصیف کنید، چه می‌گویید؟
هر یک از ما در یکی از شهرها یا روستاهای ایران عزیز به سر می‌بریم
محیط زندگی ما دارای ویژگی‌های طبیعی و انسانی است
چه خوب است مکانی را که در آن زندگی می‌کنیم بشناسیم
تا بتوانیم در حفاظت و آبادانی آن بکوشیم

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت‌های آن درمی‌یابید:

- برای شناخت یک مکان، چگونه پرسش‌های جغرافیایی طرح کنیم؟
- چه وسایلی به شناخت محیط زندگی ما کمک می‌کند؟
- انواع نقشه کدام است و چگونه می‌توان از نقشه‌ها استفاده کرد؟
- ویژگی‌های مهم طبیعی و انسانی کشور ما چیست؟

من کجا زندگی می‌کنم؟

مهدیه و خداداد دو دانش‌آموز از نواحی مختلف ایران هستند که درباره محل زندگیشان صحبت می‌کنند. مهدیه در شهرستان «سمنان» و خداداد در روستای «ونایی» زندگی می‌کند.

فعالیت

۱- متن را بخوانید با همفکری یکدیگر بگویید شهری که مهدیه در آن زندگی می‌کند چه تفاوت‌ها و چه شباهت‌هایی با روستایی که خداداد در آن زندگی می‌کند دارد؟ مقایسه کنید

سلام، بچه‌ها

من مهدیه هستم و در شهر سمنان زندگی می‌کنم. شهر سمنان در استان سمنان واقع شده است. رشته کوه‌های البرز در شمال استان سمنان قرار دارند. استان ما از جنوب به دشت کویر منتهی می‌شود. کمبود بارندگی و نبودن رودهای دائمی از یک طرف و زمین‌های نمکی از سوی دیگر موجب شده است که فعالیت کشاورزی در منطقه ما محدود باشد.

نام قدیم شهر ما «قومس» بوده است. شهر ما حدود ۱۲۶۰۰۰ نفر جمعیت دارد و یکی از شهرهای معروف ایران است. سمنان یک شهر دانشگاهی است و مراکز آموزشی زیادی در آن وجود دارد. حدود ۹۵ درصد مردم سمنان باسواد هستند. وجود معادن فراوان موجب شده است که کارخانه‌های سیمان و گچ در این منطقه زیاد باشد. سمنان یک شهر صنعتی است و صنایعی نظیر ماشین‌آلات و صنایع غذایی در آن وجود دارد.

بچه‌ها، شهر ما بر سر راه تهران - مشهد واقع است و راه‌آهن از کنار شهر ما عبور می‌کند. آیا تاکنون از شهر ما عبور کرده‌اید؟
مسجد جامع و دروازه ارک و بازار سمنان از دیدنی‌های شهر ما است.

نقشه استان سمنان

سلام، بچه‌ها

نام من خداداد است. من در روستای ونایی زندگی می‌کنم. روستای ونایی یکی از بزرگ‌ترین روستاهای استان لرستان است. روستای ما بیش از ۴۰۰۰ نفر جمعیت دارد و روستای پرجمعیتی است. روستای ونایی بین دو کوه بلند در رشته‌کوه‌های زاگرس قرار دارد. به همین علت رودهای پرآبی

از کوه‌های این منطقه سرچشمه می‌گیرند و چشمه‌های فراوانی در اطراف این روستا وجود دارد. دشت حاصلخیز پایین روستا و آب فراوان، کشاورزی را در روستای ما رونق زیادی بخشیده است. مهم‌ترین محصول کشاورزی ما خیار و لوبیا سبز است. روستای ما مرکز تولید و صدور خیارشور به نقاط مختلف کشور است. بچه‌های روستا علاوه بر درس خواندن، در کارهای کشاورزی به خانواده‌شان کمک می‌کنند.

دامداری یکی دیگر از فعالیت‌های مهم روستای ماست و لبنیات خوبی در اینجا تولید می‌شود. دوغ ونایی معروف‌ترین دوغ منطقه بروجرد است. هر چند آب و هوای روستای ما در زمستان بسیار سرد است اما تابستان‌های معتدلی دارد و گردشگران زیادی برای دیدن مناظر سرسبز و استراحت به روستای ما سفر می‌کنند.

آیا می‌دانید حدود ۷۰ درصد مردم روستای ما با سواد هستند؟

نقشه استان لرستان

شما با انجام فعالیت ۱ پی‌بردید که هر مکان ویژگی‌هایی دارد. این ویژگی‌ها دو نوع هستند: ویژگی‌های طبیعی، ویژگی‌های

انسانی.

ویژگی‌های طبیعی: مثل موقعیت جغرافیایی*، نوع آب‌وهوا، ناهمواری‌ها*، رودها، پوشش گیاهی و زندگی جانوری و...

ویژگی‌های انسانی: مثل تعداد جمعیت، فعالیت‌های اقتصادی، سواد، زبان، آثار تاریخی و...

دانش جغرافیا به ما کمک می‌کند که ویژگی‌های طبیعی و انسانی مکان‌های مختلف را بشناسیم و رابطه بین این ویژگی‌ها را بفهمیم.

● پرسش‌های جغرافیایی

جغرافی‌دان‌ها معمولاً کار خودشان را با پرسش‌هایی درباره یک مکان آغاز می‌کنند و سپس درباره این پرسش‌ها تحقیق می‌کنند تا پاسخ آنها را پیدا کنند. پرسش‌های جغرافیایی با کلماتی مانند کجا؟ چرا؟ چگونه؟ چه موقع؟ و چه کسانی؟ آغاز می‌شود.

○ فعالیت

۲- به چند گروه تقسیم شوید هر گروه تعدادی پرسش درباره محل زندگی خودتان بنویسید (نیازی به پاسخ دادن به پرسش‌ها نیست) هر گروهی که تعداد بیشتری پرسش طرح کند، امتیاز بیشتری می‌گیرد

● چه وسایلی به شناخت محیط زندگی کمک می‌کند؟

جغرافی‌دانان از ابزار و وسایل مختلفی برای شناخت محیط استفاده می‌کنند.

● نقشه: نقشه، وسیله مهمی در جغرافیا است زیرا از طریق آن اطلاعات زیادی به دست می‌آوریم. نقشه‌ها محل دقیق پدیده‌های

طبیعی مانند کوه، رود، جنگل و پدیده‌های انسانی مثل راه‌ها، پل‌ها، سدها و... را نشان می‌دهند.

نقشه‌ها انواع گوناگون دارند و هر کدام از آنها اطلاعات خاصی را به ما می‌دهند؛ برای مثال: نقشه ناهمواری‌ها، نقشه

تقسیمات کشوری (استان‌ها)، نقشه راه‌ها، نقشه‌های گردشگری و اطلس‌ها*.

○ فعالیت

۳- آیا روی دیوار کلاس شما نقشه‌ای نصب شده است؟ چه نقشه‌ای؟

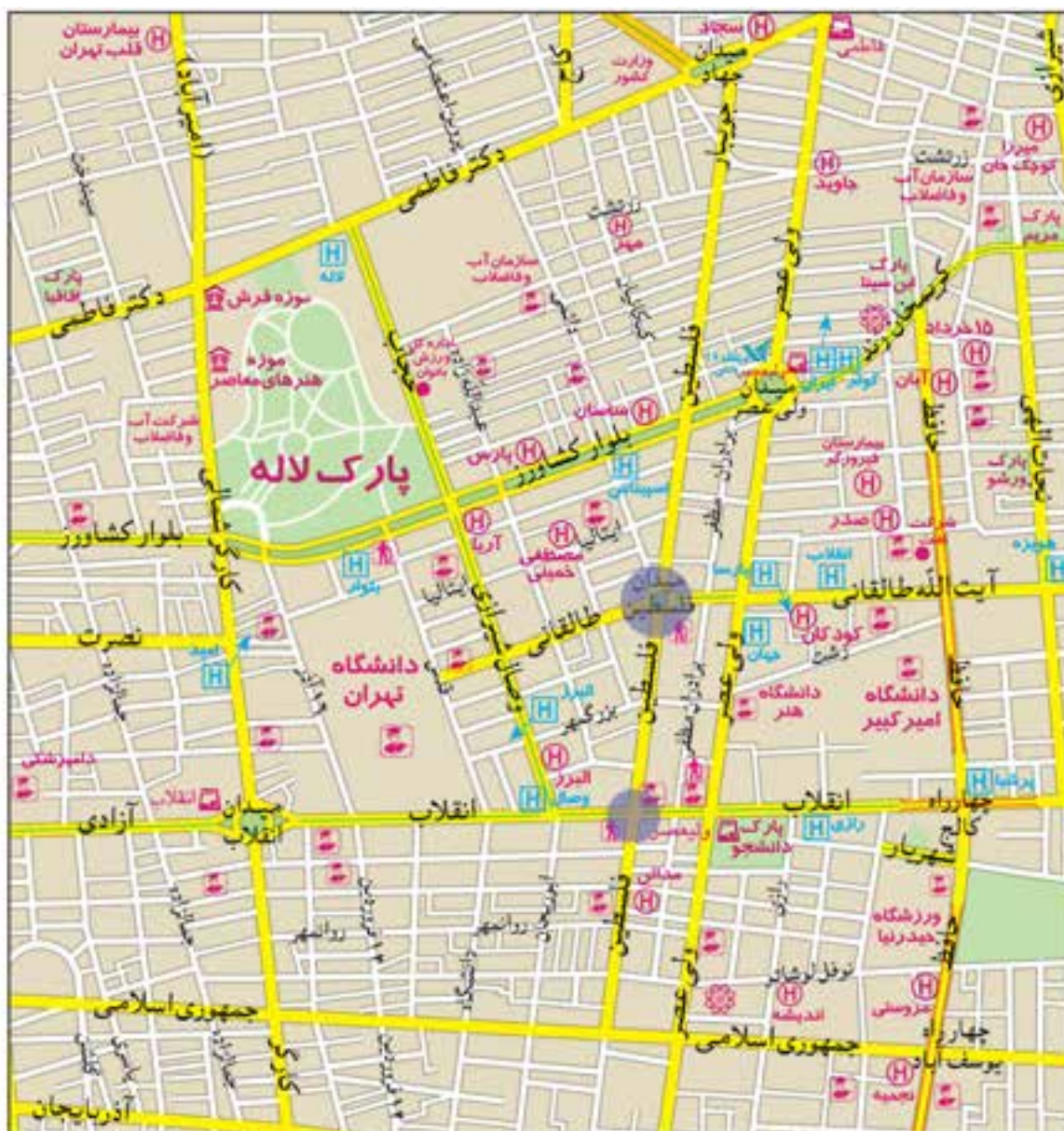
۴- اکنون کتاب را ورق بزنید و نقشه گردشگری، ناهمواری‌ها، تقسیمات کشوری و راه‌ها را پیدا کنید و به یکدیگر نشان دهید

هر کدام از این نقشه‌ها چه چیزهایی را نشان می‌دهند؟

● نقشه، تصویری افقی از سطح زمین است که به نسبت مورد نیاز کوچک شده است.

برای مثال، در نقشه صفحه بعد دقت کنید. همه چیز به یک اندازه معین کوچک شده است. طول خیابان رشت در عالم واقعیت

۶۰۰ متر است درحالی که روی نقشه آن را فقط ۳ سانتی متر می‌بینیم.

راهنمای نقشه

- بزرگراه
- خیابان اصلی
- خیابان فرعی
- ایستگاه مترو
- بیمارستان
- دانشگاه، مراکز
- آموزش عالی
- شهرداری
- فرهنگسرا
- موزه
- ترینال بین شهری
- کلاستر، حوزه انتظامی
- هتل
- دفتر مرکزی پست
- پارک
- فضای سبز

مقیاس خطی ۰ ۲۰۰ ۴۰۰ ۶۰۰ ۸۰۰ ۱۰۰۰ ۱۲۰۰ ۱۴۰۰ متر

در زیر هر نقشه، شما خطی مشاهده می کنید که به آن مقیاس خطی می گویند و با استفاده از آن می توانید فاصله واقعی مکان ها را روی زمین محاسبه کنید. ابتدا با خط کش فاصله مکان ها را روی نقشه اندازه بگیرید؛ برای مثال، فاصله میدان فلسطین تا خیابان انقلاب روی نقشه ۳ سانتی متر است، سپس خط کش را با همان مقدار ۳ سانتی متر روی مقیاس خطی بگذارید. می بینید که ۳ سانتی متر روی نقشه برابر با ۶۰۰ متر روی زمین است.

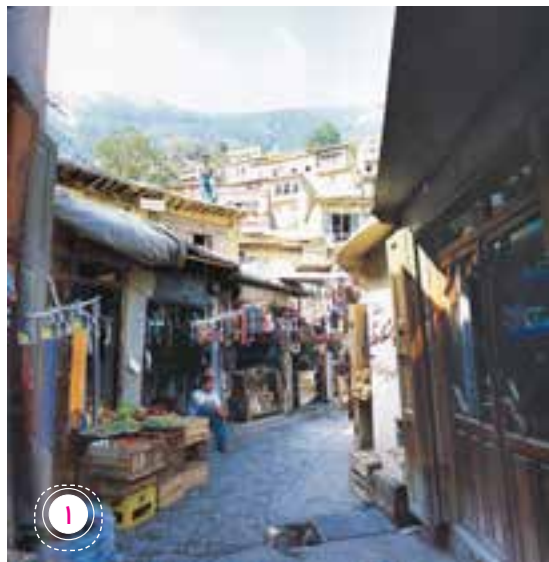
فعالیت

۵- اگر بخواهید از میدان انقلاب به ابتدای بلوار کشاورز بروید، چه مسافتی (چند متر) را باید طی کنید؟

۶- اگر بخواهید از میدان انقلاب تا چهارراه فلسطین بروید چند متر را طی می کنید؟ چند کیلومتر؟

● **عکس :** عکس‌ها نیز وسیله مهمی برای مطالعه و شناخت محیط هستند.

عکس‌های معمولی با دوربین از مناظر طبیعی، شهرها، خانه‌ها و فعالیت‌های انسانی گرفته می‌شود.

فعالیت

۷- عکس‌های ۱ و ۲ را با هم مقایسه کنید و بگویید از هر تصویر چه چیزهایی درباره ویژگی‌های طبیعی و انسانی این منطقه

حدس می‌زنید؟ چرا؟

۸- اگر تاکنون عکسی از ویژگی‌های طبیعی یا انسانی محیط زندگی خود گرفته‌اید، به کلاس بیاورید و روی تابلو نصب کنید

از **عکس‌های هوایی** برای تهیه نقشه‌های جغرافیایی

استفاده می‌شود. این عکس‌ها با دوربین‌هایی که در هواپیما نصب

شده گرفته می‌شود.

تصاویر ماهواره‌ای توسط ماهواره‌ها تهیه و به زمین فرستاده می‌شود. از این تصاویر نیز اطلاعات زیادی درباره مکان‌ها به دست

می‌آوریم.

نقشه همان منطقه

تصویر ماهواره‌ای یک منطقه

● کره جغرافیایی : کره جغرافیایی نمونه کوچکی از کره زمین

است که می‌توان شکل واقعی بخش‌های مختلف سیاره زمین را روی آن مشاهده کرد.

● کتاب‌ها و فرهنگ‌نامه‌ها : کتاب‌ها و فرهنگ‌نامه‌های بسیاری

وجود دارند که با مطالعه آنها می‌توانیم با مکان‌های مختلف و شیوه‌های زندگی مردم در این مکان آشنا شویم.

رایانه و اینترنت : از لوح‌های فشرده (CD) می‌توانیم اطلاعات

بسیار خوبی درباره موضوعات جغرافیایی به دست بیاوریم. امروزه از

طریق وارد شدن به پایگاه‌های اینترنتی، می‌توان اطلاعات را به صورت

متن، تصویر، نقشه و حتی فیلم به دست آورد.

فعّالیت

۹- به طور گروهی در کتابخانه مدرسه یا سایر کتابخانه‌ها جست‌وجو کنید و کتابی که درباره یک مکان یا مردم یک

منطقه اطلاعاتی به ما می‌دهد پیدا کنید و به کلاس بیاورید

۱۰- اگر در مدرسه به رایانه، لوح‌های فشرده و اینترنت دسترسی دارید، با راهنمایی معلم درباره ویژگی‌های یک مکان

و نقشه آن، جست‌وجو کنید و اطلاعاتی به دست بیاورید

ایران، خانه ما

درس ۱۰

شهر یا روستایی که ما در آن زندگی می‌کنیم، جزئی از کشور عزیز ما ایران است. کشور ما ۱۶۴۸/۱۹۵ کیلومتر مربع وسعت دارد

و یکی از کشورهای نسبتاً وسیع جهان است.

در سال ۱۳۹۰ کشور ما ۷۵ میلیون نفر جمعیت و بیش از ۱۳۰۰ شهر و ۵۰،۰۰۰ روستا داشته است. عده زیادی از مردم

ایران در شهرهای کوچک و بزرگ زندگی می‌کنند و تعدادی از مردم نیز در روستاها به سر می‌برند. عده کمی از هم‌وطنان ما نیز زندگی عشایری* دارند.

به نقشه نگاه کنید. برای اداره بهتر کشور، آن را به بخش‌هایی تقسیم کرده‌اند که به آن استان می‌گویند. استان به وسیله استانداری اداره می‌شود. هر استان نیز به چند شهرستان تقسیم می‌شود. در هر شهرستان تعدادی شهر و روستا وجود دارد. شهر یا روستای محل زندگی شما جزء کدام شهرستان است؟

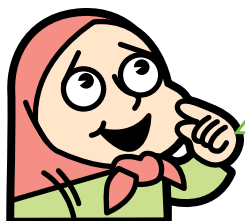
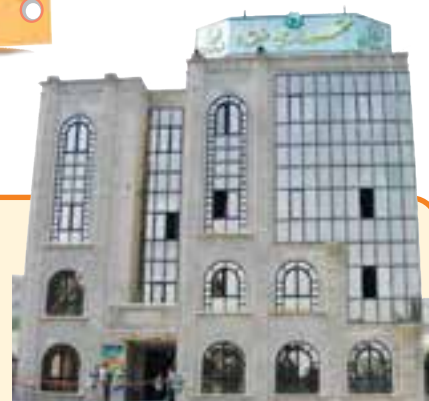

فعالیت

- ۱- کاربرگ شماره (۳) را برای آشنایی بیشتر با تقسیمات کشوری در کلاس کامل کنید

● شهر و روستا چگونه اداره می شود؟

در هر شهری، شهرداری وجود دارد.

شهرداری چه کارهایی انجام می دهد؟

شهرداری مؤسسه‌ای است که برای اداره بهتر شهر به وجود آمده و خدماتی به ساکنان شهر ارائه می کند. کارکنان شهرداری تلاش می کنند تا ما در شهری زیباتر با آسایش زندگی کنیم.

برخی از مهم ترین خدمات شهرداری

- احداث و تعمیر یا آسفالت خیابان‌ها، پل‌ها، تونل‌ها و پیاده‌روها برای رفت و آمد بهتر شهروندان
- ایجاد فضای سبز و کاشتن درخت و نهال در مکان‌های مختلف شهر و احداث بوستان (پارک)، و زمین بازی کودکان
- نظافت کوچه‌ها و خیابان‌ها و جمع آوری و دفع زباله‌ها
- نظارت بر ساخت و سازها یعنی اگر افراد بخواهند ساختمانی برای محل سکونت یا کسب و کار خود بسازند باید از شهرداری «پروانه ساختمانی» بگیرند.

● ایجاد فرهنگ‌سراها و خانه‌های سلامت برای اوقات فراغت مردم

● نظارت بر حمل و نقل عمومی (اتوبوس، تاکسی، مترو)

برای رفت و آمد مردم

شهرداری برای انجام این خدمات باید پول زیادی هزینه کند. شهرداری بخشی

از درآمد خود را از مردم دریافت می کند. برای مثال شهرنشینان باید هر سال مبلغی به

عنوان عوارض نوسازی به شهرداری بپردازند.

فعالیت

۲- همفکری کنید شما از چه راه هایی می توانید برای حفاظت از شهر با شهرداری همکاری کنید؟ چند مورد بگویید

۳- به تصویر قبض عوارض نوسازی توجه کنید از پدر و مادران درباره آن پرس و جو کنید و اگر می توانید یک نمونه

آن را به کلاس بیاورید و به همکلاسی هایتان نشان دهید

روستاها چگونه اداره می شوند؟

در روستاها، شورای اسلامی روستا وجود دارد. ریش سفیدان

و افراد با تجربه و مورد اعتماد روستا دور هم جمع می شوند و برای بهتر

شدن وضع روستای خودشان، اقداماتی از قبیل ساختن یا تعمیر حمام، پل، و

مدرسه، مسجد، قنات و امور دیگر، تصمیم گیری می کنند.

• آشکال زمین در ایران

به نقشه نگاه کنید. همان طور که می بینید همه جای ایران از نظر پستی و بلندی یکسان نیست. بخش هایی از ایران مرتفع و بلند و

بخش های دیگر پست و هموار هستند.

نواحی مرتفع و بلند

شمال

• کوه های آذربایجان در شمال غربی ایران قرار گرفته اند. قله های آتشفشانی این کوه ها کدام اند؟

• رشته کوه البرز در شمال ایران واقع است و مانند دیواری دریای خزر را از قسمت های داخلی کشور جدا می کند. قله های

مهم این رشته کوه را پیدا کنید و نام ببرید.

● کوه‌های خراسان در شمال شرقی ایران قرار دارند.

● در دامنه‌های شمالی رشته‌کوه البرز که رو به دریا قرار دارد، برف و باران فراوان می‌بارد. این دامنه‌ها پوشیده از جنگل‌های انبوه است؛ به عکس، دامنه‌های جنوبی البرز بدون رطوبت مانده و فقط در فصل تابستان برف و باران دریافت می‌کند و در نتیجه پوشش گیاهی کمتری دارند.

غرب

● رشته‌کوه زاگرس در غرب ایران کشیده شده است و جهت آن شمال غربی – جنوب شرقی (↘) است.

در دامنه‌های شمال غربی برف و باران فراوانی می‌بارد اما هر چه به سمت جنوب زاگرس پیش می‌رویم از میزان برف و باران کاسته می‌شود. به نقشه نگاه کنید. قله‌های بلند زاگرس کدام‌اند؟

مرکز و جنوب شرقی

● در نواحی مرکزی و جنوب شرقی ایران نیز کوه‌های بلند و پراکنده‌ای وجود دارد. آیا می‌توانید چند قله بلند را در نواحی مرکزی ایران پیدا کنید و نام ببرید؟

وقتی خورشید به آب‌های دریای خزر می‌تابد، آب‌ها تبخیر می‌شوند و این بخارها در امتداد کوه‌های البرز بالا می‌روند و در ارتفاعات سرد می‌شوند و دوباره به صورت باران فرو می‌ریزند.

دنیایی از قله‌های مرتفع زاگرس است که ۴۴۰۹ متر ارتفاع دارد.

کوهپایه‌ها در فاصله بین شیب تند کوه و دشت قرار دارند.

فعالیت

۴- کاربرگه شماره (۴) قله‌های مهم ایران را در کلاس کامل کنید

نواحی پست و هموار

● نواحی پست و هموار ایران شامل دشت‌ها و جلگه‌ها است.

به نقشه توجه کنید. دو دشت وسیع ایران کدام‌اند؟

برخی از دشت‌ها به دلیل داشتن خاک مساعد و آب و هوای مناسب حاصلخیزند. جلگه‌ها نیز زمین‌های حاصلخیز و مناسبی برای

کشاورزی هستند.

آیا می‌توانید با توجه به آنچه در سال‌های قبل خواندید بگویید جلگه چگونه تشکیل می‌شود؟

● در کوهپایه‌ها یعنی زمین‌هایی که از یکسو به کوه‌ها و از سوی دیگر به دشت‌ها مربوط می‌شود، علفزارهایی رویده است که از

آنها به عنوان چراگاه استفاده می‌شود.

فعالیت

۵- کاربرگه شماره (۵) اشکال ناهمواری‌ها و دشت‌ها و جلگه‌های ایران را در کلاس انجام دهید

۶- کاربرگه شماره (۶) ایران در جهان را در کلاس انجام دهید

زمین، خانه ما

همه مردم در خانه بزرگ‌تری زندگی می‌کنند. این خانه بزرگ، سیاره زمین نام

دارد. کشور ما ایران، یکی از کشورهای سیاره زمین است. سیاره زمین قاره‌ها و

اقیانوس‌های پهناور دارد. ایران در جنوب غربی قاره آسیا واقع شده است.

واژه‌ها

موقعیت جغرافیایی: به محل یا جای قرار گرفتن یک مکان، موقعیت جغرافیایی آن مکان

می‌گویند.

ناهمواری: به پستی و بلندی‌های سطح زمین، ناهمواری می‌گویند.

اطلس: مجموعه‌ای از نقشه‌ها که در یک کتاب جمع‌آوری شده باشد.

زندگی‌عشایی: در این نوع زندگی، افراد با دام‌هایشان برای یافتن چراگاه مناسب از جایی

به جای دیگر کوچ می‌کنند.

پروانه ساختمانی: مجوزی که افراد برای ساختن خانه یا هر بنای دیگر باید از شهرداری

بگیرند تا برطبق اصول و مقررات لازم ساختمان را بسازند.

به کاربندیم

۱- به‌طور گروهی و با راهنمایی معلم درباره محل زندگی خودتان تحقیق کنید و گزارشی در این باره بنویسید. در این گزارش مهم‌ترین ویژگی‌های طبیعی (موقعیت، آب و هوا، ناهمواری، رودها و...) و مهم‌ترین ویژگی‌های انسانی (جمعیت، زبان، دین، فعالیت‌های اقتصادی و...) را ذکر کنید. اگر توانستید نقشه و چند عکس به گزارش خودتان ضمیمه کنید.

۲- مدلی از رشته کوه البرز مرطوب و خشک بسازید.

به‌طور گروهی با استفاده از خمیر یا مقوا، گچ و... مدلی بسازید و روی آن دامنه‌های شمالی و جنوبی البرز و دریای خزر

را نمایش دهید.

۳- اگر به اینترنت دسترسی دارید با راهنمایی معلم به پایگاه استانی استان محل زندگی خودتان بروید و اطلاعاتی

درباره شهرستان‌های استان و محل زندگی خودتان به دست بیاورید.

از زیستگاه‌های ایران حفاظت کنیم

فصل

حوزه‌های موضوعی:

- فضا و مکان
- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت
- منابع و فعالیت‌های اقتصادی

ایران کشوری است پهناور با کوه‌های بلند و دشت‌های وسیع، که از شمال و جنوب به دریا راه دارد در ایران آب و هواهای مختلف وجود دارد کشور ما ایران طبیعتی بسیار زیبا و شگفت‌انگیز دارد آیا می‌دانید ایران از نظر تعداد و تنوع جانوران و گیاهان جزء کشورهای کم‌نظیر دنیا است؟ ایران کشوری است که در هر جای آن، شرایط محیطی خاصی پدید آمده است و انواع گوناگونی از گیاهان و جانوران در آن یافت می‌شود اما متأسفانه به دلیل برخی فعالیت‌های نامناسب و برنامه‌ریزی نشده، به این طبیعت زیبا و نعمت‌های خدادادی لطمه‌هایی وارد شده است امروزه حفاظت از محیط در کشورمان مسئله‌ای مهم و وظیفه‌ای بزرگ است

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت‌های آن درمی‌یابید :

- زیستگاه چیست؟

- چرا در ایران زیستگاه‌های گوناگون به وجود آمده است؟

- چه عواملی موجب از بین رفتن پوشش گیاهی و زندگی جانوری یک ناحیه می‌شود؟

- چرا و چگونه می‌توانیم از زیستگاه‌های ایران حفاظت کنیم؟

تنوع زیستگاه‌های ایران

درس ۱۱

● محیط طبیعی ایران متنوع است.

به این تصاویر توجه کنید. در هر ناحیه از کشور ما پوشش گیاهی و زندگی جانوری خاصی پدید آمده است. این نواحی را با هم

مقایسه کنید. درباره آب و هوای هر ناحیه چه حدس می‌زنید؟ در هر ناحیه چه گیاهان و جانورانی یافت می‌شوند؟ چرا؟

همان‌طور که فهمیدید، ایران زیستگاه‌های مختلف دارد. به منطقهٔ بزرگی که در آن مجموعه‌ای از گیاهان و جانوران خاص زندگی

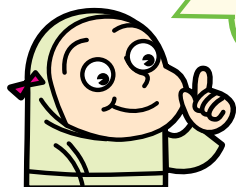
می‌کنند، زیستگاه (زیست‌بوم) می‌گویند. یکی از مهم‌ترین عواملی که موجب گوناگونی یا تنوع زیستگاه‌ها در کشور ما شده است، تنوع

آب و هوایی در کشور ماست.

• آب و هوای ایران

راستی، چطور می‌فهمند که آب‌و‌هوای

یک محل چگونه است؟

چند روز به اخبار هواشناسی که از رادیو یا

تلویزیون پخش می‌شود گوش کنید

آیا توجه کرده‌اید که گاهی اوقات تفاوت بسیار زیادی در

وضعیت هوای نواحی مختلف کشور وجود دارد؟

برای مثال، در حالی که هواشناسی اعلام می‌کند در

بعضی استان‌های غربی دمای هوا زیر صفر است یا برف

می‌بارد، در استان‌های جنوبی هوا گرم است!

دانش‌آموزان یک مدرسه به همراه معلم‌شان از یک ایستگاه هواشناسی

در نزدیکی شهرشان بازدید کردند. کارشناس هواشناسی برای دانش‌آموزان

در این باره توضیحاتی داد: «ما در این ایستگاه، هر روز عناصر مختلف مثل

دمای هوا، میزان بارندگی، میزان رطوبت، جهت وزش باد و سرعت وزش

باد را اندازه‌گیری می‌کنیم. سپس این اندازه‌ها را ثبت می‌کنیم و روی آنها

محاسباتی انجام می‌دهیم.

مهم‌ترین عناصر آب و هوا، دما و بارش است. با اندازه‌گیری میزان

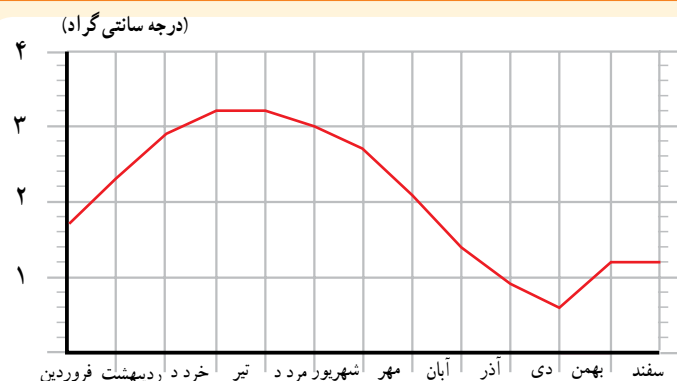
دما و بارش یک مکان، در طی ماه و سال می‌توان پی‌برد که آب و هوای آنجا

چگونه است.

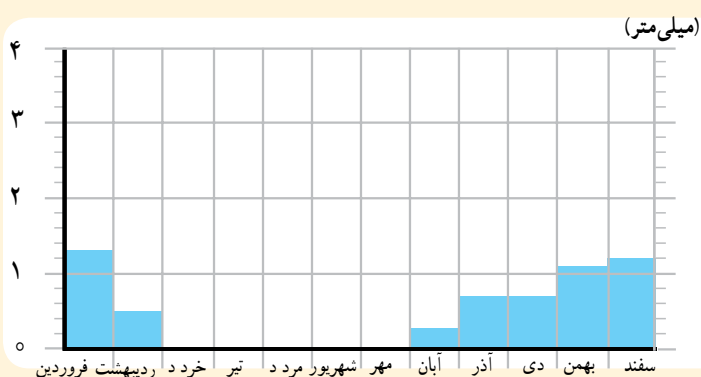

میزان دما و بارش را به صورت نمودار نشان می‌دهیم.»

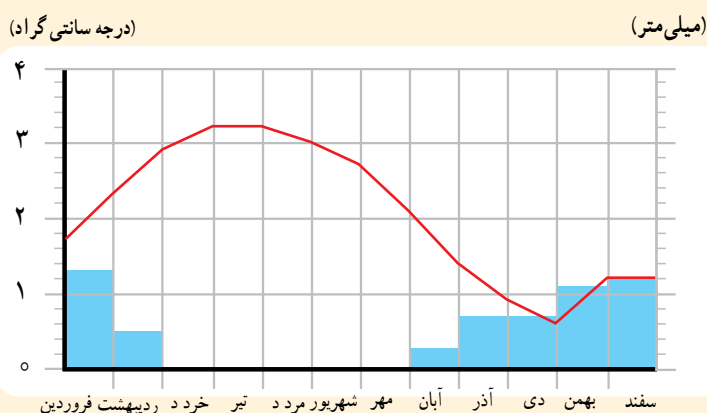
نمودارهای آب و هوایی

- میزان دمای هوای یک ناحیه را با نمودار خطی و با رنگ قرمز نشان می‌دهند.
- این نمودار میانگین* دمای شهر یزد را در ماه‌های مختلف نشان می‌دهد.

- میزان بارش یک ناحیه را با نمودار ستونی و به رنگ آبی نشان می‌دهند.
- این نمودار بارش شهر یزد را در ماه‌های مختلف نشان می‌دهد.

- در این نمودار، دو نمودار دما و بارش با یکدیگر ترکیب شده است. از روی این نمودار می‌توانیم به میزان دما و میزان بارش شهر یزد پی ببریم.

فعالیت

۱- کاربرگه شماره (۷) نمودارهای آب و هوایی را در کلاس تکمیل کنید

• آب و هوای ایران متنوع است.

در کشور ما نواحی مختلف آب و هوایی پدید آمده است. بعضی از این نواحی تفاوت بسیار زیادی با هم دارند. بعضی از اقلیم‌شناسان* معتقدند به‌طور کلی ایران را می‌توان به چهار ناحیه آب و هوایی تقسیم نمود :

راهنما

- ✓ معتدل و مرطوب خزری
- ✓ معتدل و نیمه خشک کوهستانی
- گرم و خشک
- گرم و شرجی سواحل جنوب

۱- ناحیه معتدل و مرطوب خزری : این ناحیه در کنار دریای خزر

بین کوه‌های البرز و دریا واقع شده است و در تمام ماه‌های سال بارندگی دارد. بنابراین، مرطوب‌ترین ناحیه آب و هوایی ایران به شمار می‌آید. البته میزان بارندگی از غرب به شرق این ناحیه کاهش می‌یابد.

ناحیه خزری، تابستان‌ها و زمستان‌های معتدل دارد. اگر به شمال ایران سفر کرده باشید، دیده‌اید که در این ناحیه، جنگل‌های انبوه و مناظر زیبایی پدید آمده است.

در ناحیه خزری، برای کشت بیشتر محصولات کشاورزی از آب

باران (دیم) استفاده می‌شود و فقط برخی از محصولات مانند برنج به آبیاری نیاز دارند.

۲- ناحیه معتدل و نیمه‌خشک کوهستانی : این ناحیه، کوهستان‌های

مرتفع ایران و کوهپایه‌های اطراف آنها را در برمی‌گیرد. در برخی ارتفاعات این ناحیه در هنگام زمستان برف زیادی می‌بارد و یخبندان‌های شدید به وجود می‌آید. به همین دلیل دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل است. این ناحیه، با آنکه تقریباً ۹ ماه از سال باران دارد، در تابستان‌ها خشک است. با این حال به دلیل بارش کافی در طی سال، کشاورزان می‌توانند زراعت دیم نیز داشته باشند. در ارتفاعات این ناحیه جنگل‌ها و مراتعی* سرسبز رویده است.

۳- ناحیه گرم و خشک داخلی : این ناحیه که شامل نواحی مرکزی

ایران است تابستان‌های گرم و خشک دارد.

خشکی این ناحیه به دلیل آن است که فقط در چند ماه از سال، آن هم به مقدار کم باران می‌بارد. در بعضی از بخش‌های این ناحیه، بیابان‌هایی به وجود آمده است که ممکن است سال‌ها در آنجا باران نباریده باشد؛ مانند بیابان لوت.

در ناحیه خشک داخلی ایران، اختلاف دمای شب و روز زیاد است و

تابستان‌ها هوا بسیار گرم می‌شود.

این ناحیه از نظر پوشش گیاهی فقیر است و تنها گیاهان خشکی‌پسند

مانند درختان تاغ و گز و بوته‌های خاردار در آنجا قادر به رشد و نمو هستند.

۴- ناحیه گرم و شرجی سواحل جنوب: این ناحیه در کناره‌های خلیج فارس و دریای عمان، از جلگه خوزستان تا بندر چابهار

کشیده شده است. به‌طور کلی مناطق جنوبی ایران، تابستان‌های بسیار گرم و زمستان‌های ملایم دارد.

ناحیه ساحلی جنوب ایران، جزء نواحی خشک است؛ زیرا میزان بارندگی در این ناحیه بسیار کم است. اما چون به دلیل وجود دریا و تبخیر آب‌های آن نم هوا زیاد است، حالت شرجی به وجود می‌آید.

اکنون بگویید آیا در نواحی آب و هوایی ۳ و ۴ زراعت دیم امکان‌پذیر است؟ چرا؟

آب و هوای ایران متنوع است

خوریابانک

حداکثر دمای ثبت شده 46°C
حداقل دمای ثبت شده 9°C

فیروزکوه

حداکثر دمای ثبت شده 35°C
حداقل دمای ثبت شده 26°C

چابهار

میانگین حداکثر رطوبت نسبی
۸۲ درصد

یزد

میانگین بارش سالانه 62 میلی‌متر

بندر انزلی

میانگین بارش سالانه
 1850 میلی‌متر

فعالیت

- ۲- ناحیه شمال و جنوب ایران هر دو در کنار دریا قرار دارند، اما در ناحیه شمال بارندگی بسیار زیادی وجود دارد همفکری کنید و با توجه به آموخته‌های درس قبل بگویید علت بارندگی زیاد این ناحیه چیست
- ۳- به نقشه آب و هوای ایران دقت کنید و در هر ناحیه آب و هوایی چند شهر را نام ببرید
- ۴- کاربرگه شماره (۸) نقشه نواحی آب و هوایی ایران را کامل کنید
- ۵- تنوع آب و هوا بر فعالیت‌های انسان، غذا، مسکن، پوشاک و غیره تأثیر می‌گذارد در این باره فکر کنید و کاربرگه شماره (۹) را که در آن بچه‌های ایران از محل زندگی خود می‌گویند کامل کنید

حفاظت از زیستگاه‌های ایران

درس ۱۲

دانستید که شرایط جغرافیایی ایران موجب شده است که ایران تنوع زیادی در گونه‌های* گیاهی و جانوری داشته باشد. برای مثال، تاکنون حدود ۹۰۰۰ گونه گیاهی در ایران شناسایی و نامگذاری شده است و یا حشرات ایران را حدود ۶۰/۰۰۰ گونه تخمین زده‌اند.

بد نیست بدانید بعضی از گونه‌های گیاهی و جانوری مخصوص سرزمین ایران هستند و در جاهای دیگر جهان یافت نمی‌شوند.

لاله واژگون

سمندر لرستانی

سوسن چلجراغ

• چرا زیستگاه‌ها تخریب می‌شوند؟

به‌طور کلی، مهم‌ترین عاملی که موجب شده است برخی از گونه‌ها برای همیشه از بین بروند یا برخی از گونه‌ها در معرض خطر قرار بگیرند، فعالیت‌های نادرست انسان‌ها بوده است.

پس ما در بهره‌برداری از طبیعت و رفع نیازهای خودمان باید طوری برنامه‌ریزی و فکر کنیم که کمترین آسیب به محیط وارد شود.

برای مثال، کشیدن راه و ساختن خانه‌ها یا شهرها، بدون تفکر و برنامه‌ریزی، جنگل‌ها یا مراتع را از بین می‌برد، برخی برای تأمین

زغال و سوختِ درختان را قطع می‌کنند.

وقتی درختان جنگلی در یک ناحیه نابود می‌شوند، جانورانی نیز که غذایشان را در این جنگل‌ها به دست می‌آورند، از بین می‌روند و تعادل طبیعت به هم می‌خورد.

● شکار بیش از حد و صید بی‌رویه نیز باعث کاهش بعضی گونه‌های جانوری شده است. وقتی شکارچیان برای تفریح یا استفاده از پوست، شاخ‌ها و استخوان، حیواناتی مثل گورخر، آهو یا پرندگان را در یک دشت محاصره و به آنها حمله می‌کنند، به تدریج نسل این گونه‌ها رو به کاهش می‌گذارد یا در خطر انقراض قرار می‌گیرد.

● یکی از چیزهایی که حیات زیستگاه‌ها را تهدید می‌کند، زباله است. زیرا بسیاری از زباله‌هایی که ما تولید می‌کنیم، زیان‌آورند و سال‌های زیاد در محیط باقی می‌مانند.

● هرچه جمعیت بیشتر می‌شود، فعالیت‌های کارخانه‌ای و حمل‌ونقل و تولید مواد سمی هم بیشتر می‌شود. گازهای سمی که از اتومبیل‌ها یا کارخانه‌ها به هوا و آب وارد می‌شوند یا سم‌هایی که در آفت‌کش‌های کشاورزی وجود دارد، اثرات بدی بر زندگی گیاهان و جانوران دارند.

آیا خوب است ما هم زباله‌ها را در محیط زندگی شما بریزیم؟

فعالیت

۱- گفت و گو کنید: با توجه به اطلاعاتی که از تخریب زیستگاه‌ها به دست آوردید اولاً مهم‌ترین عامل نابودی حیات وحش چیست؟ ثانیاً اگر قرار بود شما مسئول برنامه‌ریزی و حفاظت بعضی گونه‌های جانوری بشوید، کدام گونه را انتخاب می‌کردید؟ چرا؟

بعضی از گونه‌های* جانوری کمیاب ایران که با خطر انقراض روبرو هستند

یوزپلنگ ایرانی

منطقه زیست: شاهرود طیس بافق و زرنند و نائین
ویژگی: ۱۱۲ تا ۱۳۵ سانتی متر با دم به اندازه ۶۶ تا ۸۴ سانتی متر و وزن ۳۵-۳۴ کیلوگرم، سرعت دویدن: ۱۰۰ کیلومتر در ساعت ولی به مدت کوتاه. غذای خود را از شکار روباه، شغال، خرگوش، و قوچ و میش به دست می‌آورد.

گاندو (تمساح ایرانی)

منطقه زیست: سواحل جنوب به‌ویژه جابهار و زیست ایران‌شهر
ویژگی: طول ۳ تا ۵/۵ متر، گوشتخوار است اما به انسان‌ها آسیبی نمی‌رساند. دارای دم قوی که می‌تواند استخوان‌های یک پستاندار بزرگ جثه را خرد کند.

(هوبره)

منطقه زیست: مناطق خشک و دشت‌های نیمه‌بیابانی
ویژگی: پرنده‌ای مهاجر با طول حدود ۱۱۵ سانتی متر و وزن حدود ۱۵ کیلوگرم.

گورخر ایرانی

منطقه زیست: نواحی داخلی و اطراف بیابان‌های ایران
ویژگی: حدود ۲ متر، وزن ۲۹۰ کیلوگرم، رنگ آن نسبت به فصل تغییر می‌کند و نسبت به اسب پاهای کوتاه‌تری دارد.

بعضی از گونه‌های جانوری ایران که از بین رفته‌اند

نسل ببر مازندران حدود پنجاه سال پیش منقرض شد.

آخرین شیر ایرانی حدود هفتادسال پیش در دزفول مشاهده شده است.

• چرا از زیستگاه‌ها حفاظت می‌کنیم؟

ایران دارای تنوع زیستی* است. شاید از خودتان سؤال کنید که چرا حفظ تنوع زیستی مهم است؟ یا چرا مراقبت از زیستگاه‌ها

لازم و ضروری است؟

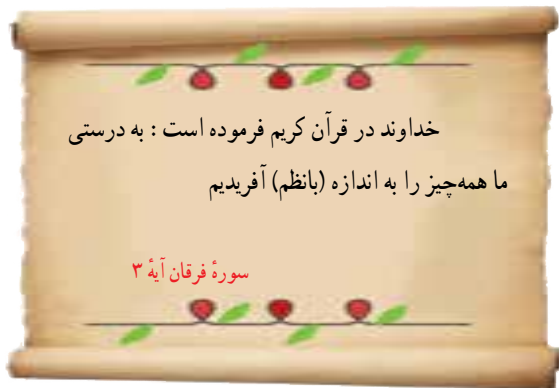
برخی از مهم‌ترین دلایل حفاظت از زیستگاه‌ها عبارتند از:

سپاسگزاری از نعمت‌های خداوند: خداوند، محیط زندگی انسان را

سرشار از تنوع و زیبایی آفریده است تا انسان‌ها از نعمت‌های خدا استفاده کنند.

یکی از راه‌های شکرگزاری از نعمت‌های الهی این است که رابطه درست

و صحیح با طبیعت داشته باشیم.

لذت بردن از زیبایی‌ها و تفکر در آفرینش: انسان

از دیدن منظره‌های طبیعی لذت می‌برد. ما با دیدن جلوه‌های

طبیعی به عظمت آفرینش خداوند پی می‌بریم. همه ما وقتی اوقات

فراغت خود را در دامن طبیعت می‌گذرانیم احساس آرامش

بیشتری می‌کنیم.

اگر زیستگاه‌ها، تخریب یا نابود شوند، انسان از نعمت

استفاده و دیدن این زیبایی‌ها محروم می‌شود.

حق حیات: انسان، تنها موجود زنده روی زمین نیست،

سایر موجودات زنده نیز حق حیات دارند و مثل انسان، مخلوق

خداوند هستند.

انسان‌ها می‌توانند فقط در حدی که نیازهایشان را برآورده

کنند، از طبیعت بهره‌برداری کنند و حق ندارند به دلیل زیاده‌روی

در مصرف یا سودجویی، گونه‌ها را نابود کنند.

وابستگی موجودات زنده به یکدیگر : همه موجودات زنده برای ادامه زندگی به یکدیگر وابسته هستند. در علوم سال پنجم

خواندید که یکی از وابستگی‌ها، زنجیره غذایی* است. وقتی برخی گونه‌های یک زیستگاه نابود می‌شوند، غذای برخی گونه‌های دیگر

کم می‌شود و آن گونه نیز شروع به کاهش می‌کند، در نتیجه تعادل زندگی در آنجا به هم می‌خورد. آیا می‌توانید در این مورد مثالی بزنید؟

فواید گیاهان و جانوران : بعضی از جانوران و گیاهان منابع غذایی برای انسان‌ها هستند. ما از گوشت برخی دام‌ها یا پرندگان

و میوه‌ها، غلات، سبزیجات و جای تغذیه می‌کنیم.

بعضی از گیاهان خاصیت دارویی دارند و برای درمان بیماری‌ها استفاده می‌شوند. بخشی از داروهایی که در داروخانه‌ها فروخته

می‌شوند از عصاره گیاهان به دست آمده است.

یک مغازه گیاهان دارویی

گل گاوزبان

آویشن

فعالیت

۲- کاریکاتور این درس در صفحه ۶۳ چه پیامی دارد؟ توضیح دهید

۳- به چند گروه تقسیم شوید

هر گروه با راهنمایی معلم به قرآن کریم مراجعه کنید و این آیات را پیدا کنید و معنی آنها را در کلاس بخوانید و با هم

درباره پیام آیه گفت‌وگو کنید

سوره انعام (آیه ۹۹) سوره یس (آیات ۳۵-۳۲) سوره هود (آیه ۶۰) سوره الرحمن (آیات ۱۲-۱۰)

فهرست سوره‌های قرآن را بررسی کنید و تعدادی از سوره‌هایی را که به نام یک گیاه یا جانور است، بیابید

۴- فهرستی از اشیایی که از چوب درختان تهیه شده است و در منزل شما وجود دارد تهیه کنید و به کلاس بیاورید

• چگونه از زیستگاه‌ها حفاظت می‌کنیم؟

آیا تاکنون نام سازمان حفاظت از محیط‌زیست را شنیده‌اید؟

دانش‌آموزان یک مدرسه به همراه معلم‌شان از این سازمان بازدید کردند.

در هنگام بازدید، کارشناس محیط‌زیست برای بچه‌ها توضیحاتی داد:

مهم‌ترین وظیفه سازمان حفاظت از محیط‌زیست،

مراقبت از زیستگاه‌های طبیعی کشور و جلوگیری از

تخریب و آلودگی آنها است.

یکی از مشاغل مهم در این سازمان «محیط‌بانی»

است.

محیط‌بان‌ها مسئول اجرای قوانین و مقررات

محیط‌زیست در یک منطقه هستند.

محیط‌بان‌ها از منطقه تحت نظارت خود، بازدید

می‌کنند و کلیه رویدادها یا فعالیت‌هایی را که موجب

تخریب محیط‌زیست می‌شوند شناسایی می‌کنند.

برای مثال، آنها ممکن است قطع درختان، بوته‌کشی،

شکار غیرقانونی، روشن کردن آتش، آلودگی‌های

محیط‌زیستی یا سیل و طغیان رودخانه را در یک مکان

مشاهده کنند و آن را به سازمان گزارش دهند. بدین ترتیب

محیط‌بانان با همکاری سایر اعضای سازمان از آلودگی و تخریب محیط‌زیست جلوگیری می‌کنند.

سپس کارشناس محیط زیست نکته مهمی را به بازدیدکنندگان تذکر داد :
«دانش آموزان عزیز، حفاظت از محیط زیست مخصوص این سازمان نیست، بلکه وظیفه همه ما است».

ما چه کمکی می توانیم بکنیم؟

- بعضی از کارهایی که شما می توانید برای حفاظت از محیط زیست انجام دهید :
- هرگز گل ها را نچینید. گل های وحشی را در مسیر راه ها و جاده ها لگدمال نکنید.
- در صورتی که می توانید، در محل زندگی خودتان درخت و گل بکارید تا زیستگاه طبیعی کوچکی برای حیوانات درست کنید.
- پرنده ها در زمستان که آب های مناطق سرد یخ می زنند، مأیوسانه به دنبال آب می گردند. می توان با گذاشتن یک ظرف آب در حیاط خانه به صدها پرنده کمک کرد. در هنگام ریزش برف، باید برای حیوانات غذا ریخت تا از مرگ آنها جلوگیری شود.
- ته مانده سفره را با حفظ نظافت در گوشه ای از بالکن یا باغچه بریزیم تا به تغذیه پرندگان کمک کنیم.
- استفاده از کاغذ مسامی است با بریدن درختان جنگلی! در مصرف کاغذ و دستمال کاغذی بسیار دقت کنید. کاغذها و روزنامه های باطله را جدا کنیم تا بازیافت شوند.
- تصمیم بگیریم حیوانات خشک شده یا وسایل تزئینی که از اعضای بدن حیوانات درست شده (مثل عاج فیل) نخریم.
- اگر به منطقه جنگلی می رویم، تا حد ممکن (امکان) آتش روشن نکنیم و اگر این کار را کردیم در هنگام ترک محل آن را کاملاً خاموش کنیم.
- اگر آلودگی مهمی در محل زندگی شمارخ داد با مسئولان سازمان حفاظت محیط زیست یا شهرداری منطقه تماس بگیریم و به آنها اطلاع دهیم.

اکنون در کلاس گفت و گو کنید : کدام یک از این موارد را شما یا اعضای خانواده تان تا به حال انجام داده اید؟ کدام یک را تصمیم می گیرید از این به بعد انجام دهید؟ چه موارد دیگری را برای حفاظت از زیستگاه ها پیشنهاد می کنید؟

● منطقه حفاظت شده

سازمان حفاظت محیط زیست، برخی از مناطق کشور را که در آنجا حفظ و تکثیر نسل جانوران یا گیاهان اهمیت خاصی دارد،

به عنوان منطقه حفاظت شده اعلام می کند. این منطقه ممکن است جنگل یا مرتع* یا دشت و کوهستان باشد.

برای مثال، منطقه جنگل های حرا در آب های خلیج فارس و دشت ارژن در فارس و اُسترانکوه در لرستان از مناطق حفاظت شده

کشور ما هستند.

در منطقه حفاظت شده، مقررات خاصی برای حفظ گیاهان و جانوران تعیین می شود؛ برای مثال، شکار و صید یا قطع درختان و

از بین بردن گیاهان در این منطقه ممنوع است.

○ اصل ۵۰ قانون اساسی

در جمهوری اسلامی ایران، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل های بعد باید در

آن حیات رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می گردد و

○ فعالیت

۵- کاربرگه شماره (۱۰) (چه اتفاقی می افتاد اگر ؟) را در کلاس انجام دهید

۶- از اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی چه می فهمید؟ کدام جمله در این درس همین مطلب را می گوید؟

۷- به چند گروه تقسیم شوید با راهنمایی معلم، هر گروه مجموعه تصاویری از مناظر زیبای طبیعی ایران گردآوری یا پوستری درباره محیط زیست طراحی کند. پوسترها یا مجموعه تصاویر را به دیوار کلاس نصب کنید و زیر هر تصویر نام محل یا زیر هر پوستر یک پیام بنویسید. هیئت داورانی تشکیل دهید تا بهترین ها را انتخاب کند. دلایل برنده شدن هر تصویر یا پوستر باید در کلاس اعلام شود

واژه‌ها

اقلیم‌شناس: آب‌وهواشناس، کسی که در مورد آب‌وهوای مناطق تحقیق و مطالعه می‌کند.

میانگین دمای ماهانه: از حاصل جمع حداکثر و حداقل میزان دما در یک ماه، تقسیم بر عدد ۲ به دست می‌آید.

مرتع: چراگاه، زمینی که دارای علوفه جهت تغذیه دام‌هاست.

گونه: به نوعی از موجودات زنده گویند. جانوران یا گیاهان یک نوع که به هم شباهت دارند و با تولید مثل، موجودات شبیه به خود را پدید می‌آورند.

تنوع زیستی: انواع مختلف گونه‌های گیاهی، جانوری و زیستگاه‌ها در یک منطقه.

زنجیره غذایی: به روابط غذایی بین موجودات زنده، زنجیره غذایی گفته می‌شود.

به کار بندیم

۱- به یک مغازه گیاهان دارویی یا عطاری مراجعه کنید و نام چند گیاه دارویی و خاصیت آنها را پرس‌وجو کنید و به کلاس بیاورید. فراموش نکنید اسم یک یا دو گیاه دارویی را هم که در محل زندگی شما می‌روید، از مغازه‌دار بپرسید.

۲- روز ۱۵ اسفند روز درختکاری است. از امروز تا آن زمان فرصت دارید پرس‌وجو کنید، با راهنمایی معلم، یک نوع درخت را انتخاب و درباره کاشتن نهال تحقیق کنید و سپس در آن زمان به‌طور گروهی با معلم یا با اعضای خانواده مکانی را انتخاب کنید و درخت را در آنجا بکارید. گزارش کار خودتان را به معلم تحویل دهید.

۳- این دانش‌آموزان با هم کلاسی هایشان یک گروه دوستداران محیط زیست تشکیل داده‌اند. این عکس، آنها را در حال برخی فعالیت‌های حفاظت از محیط زیست نشان می‌دهد.

شما نیز با دوستانتان یک گروه هوادار محیط زیست تشکیل دهید. ابتدا یک نشان یا علامت برای گروه خودتان طراحی کنید و سپس با همفکری یکدیگر دستورالعملی تهیه کنید و بین خودتان قرار بگذارید مقرراتی را رعایت کنید یا فعالیت‌هایی را انجام دهید. تا پایان سال هر دو ماه یک بار، گزارشی از کارهای گروه را به معلم و کلاس ارائه دهید.

جمعیت و منابع

فصل

حوزه‌های موضوعی:

- مکان و فضا
- منابع و فعالیت‌های اقتصادی
- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت
- زمان، تداوم و تغییر

جمعیت کشور ما در سال ۱۳۹۰ به ۷۵ میلیون

نفر رسیده است

ایران سرزمین پهناوری است که جمعیت آن در همه

جا به طور یکسان پراکنده نشده است در برخی نواحی تراکم

جمعیت بسیار زیاد و در برخی نواحی کم است

با افزایش جمعیت میزان مصرف افزایش

می‌یابد برای حفظ منابع طبیعی چه باید کرد؟ آیا بهترین راه

تغییر در سبک زندگی و مصرف نیست؟

یادتان نرود شما هم یکی از مصرف کنندگان هستید

حفاظت از منابع وظیفه مهم ما است انسان‌ها نیز

منابع و سرمایه‌های یک کشور هستند

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت‌های آن درمی‌یابید:

- معنای رشد جمعیت و تراکم جمعیت چیست؟

- جمعیت ایران چه ویژگی‌هایی دارد؟

- جمعیت ایران چگونه در کشور پراکنده شده است و این پراکندگی

به چه عواملی بستگی دارد؟

- چرا و چگونه باید از آب و خاک به عنوان دو منبع مهم محافظت کنیم؟

جمعیت ایران

درس ۱۳

در فصل پنجم با محیط زندگی خود آشنا شدید و درباره شهر یا روستای محل زندگی تان تحقیق کردید. شهر یا روستای شما چند

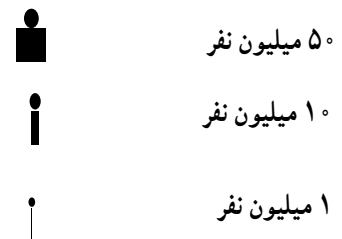
نفر جمعیت دارد؟

بر طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، کشور ما ایران ۷۵ میلیون نفر جمعیت داشته است. ایران در بین کشورهای همسایه خود،

کشوری نسبتاً پرجمعیت است.

(راهنما)

فعالیت

۱- نقشه خوانی: با توجه به نقشه و راهنمای آن، ابتدا جمعیت کشورها را محاسبه کنید و سپس به ترتیب در جدول بنویسید

رتبه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱
نام کشور	پاکستان									
جمعیت (میلیون نفر)	۱۷۷									

۲- ایران در بین کشورهای همسایه از نظر جمعیت در چه رتبه‌ای قرار دارد؟

• جمعیت چگونه افزایش می‌یابد؟

اگر تعداد افرادی که متولد می‌شوند بیشتر از افرادی که می‌میرند باشد جمعیت افزایش

می‌یابد.

اگر تعداد افرادی که متولد می‌شوند کمتر از افرادی که می‌میرند باشد، جمعیت کاهش

می‌یابد.

محاسبه رشد جمعیت کشورها نشان می‌دهد در بعضی از کشورها رشد جمعیت زیاد

است، اما در بعضی از کشورها رشد جمعیت کاهش یافته است.

در برخی کشورها مانند سوئیس و دانمارک تعداد زاد و ولدها کمتر

از مرگ و میرها شده است. به این رشد، رشد منفی هم می‌گویند.

• جمعیت را به گروه‌های سنی مختلف تقسیم می‌کنند به جدول

زیر توجه کنید. گروه (۱) جمعیت یکسال تا ۲۵ سال است که کودکان و

نوجوانان و جوانان را تشکیل می‌دهد. گروه (۲) بزرگسالان و گروه (۳) سالمندان هستند.

وقتی رشد جمعیت منفی می‌شود کشورها با مشکلات مهمی روبرو می‌شوند. در این کشورها با کم شدن زاد و ولد، جمعیت

جوان کاهش و تعداد سالمندان افزایش می‌یابد و جامعه از نیروی جوان که می‌تواند کار کند و با فعالیت‌های اقتصادی و آموختن علم به

پیشرفت کشور کمک کند، محروم می‌شود.

(۳)	(۲)	(۱)
بیشتر از ۶۵	سال ۶۵ - ۲۵	سال ۲۵ - ۱

سالمندان بزرگسالان کودکان و جوانان

فعالیت

گفت و گو کنید

۳- به نظر شما اگر در کشور ما زاد و ولد کم شود در آینده با چه مشکلاتی روبرو می‌شویم؟ چند مورد بیان کنید

در کشورهایی که رشد جمعیت زیاد است کدام گروه سنی افزایش می‌یابد؟ داشتن جمعیت جوان برای کشور ما چه مزایایی دارد؟

در کشور ما «مرکز آمار ایران» مسئولیت سرشماری*

جمعیت را به عهده دارد. این مرکز، اطلاعات مختلف مربوط به

جمعیت را جمع‌آوری و در کتاب‌ها یا نشریات الکترونیکی منتشر

می‌کند.

ما می‌توانیم علاوه بر استفاده از کتاب‌ها و نشریات این

مرکز، با وارد شدن به پایگاه اینترنتی آن، اطلاعات مورد نظرمان را

درباره جمعیت به دست بیاوریم.

فعالیت

۴- به‌طور گروهی، تعداد جمعیت کلاس‌های مدرسه‌تان را پرس‌وجو کنید سپس این تعداد را روی یک مقوا به صورت

نمودار ستونی نمایش دهید

• تراکم جمعیت

در بعضی مکان‌ها جمعیت کمتر و در برخی جاها جمعیت بیشتری زندگی می‌کنند. به نسبت افرادی که در یک مکان

زندگی می‌کنند، تراکم جمعیت آن مکان می‌گویند.

به تصویر بالا توجه کنید. تراکم جمعیت در کدام مکان بیشتر است؟

برای محاسبه تراکم جمعیت یک منطقه، جمعیت آن منطقه را بر مساحت آن تقسیم می‌کنند.

$$\text{تراکم جمعیت} = \frac{\text{جمعیت}}{\text{مساحت}}$$

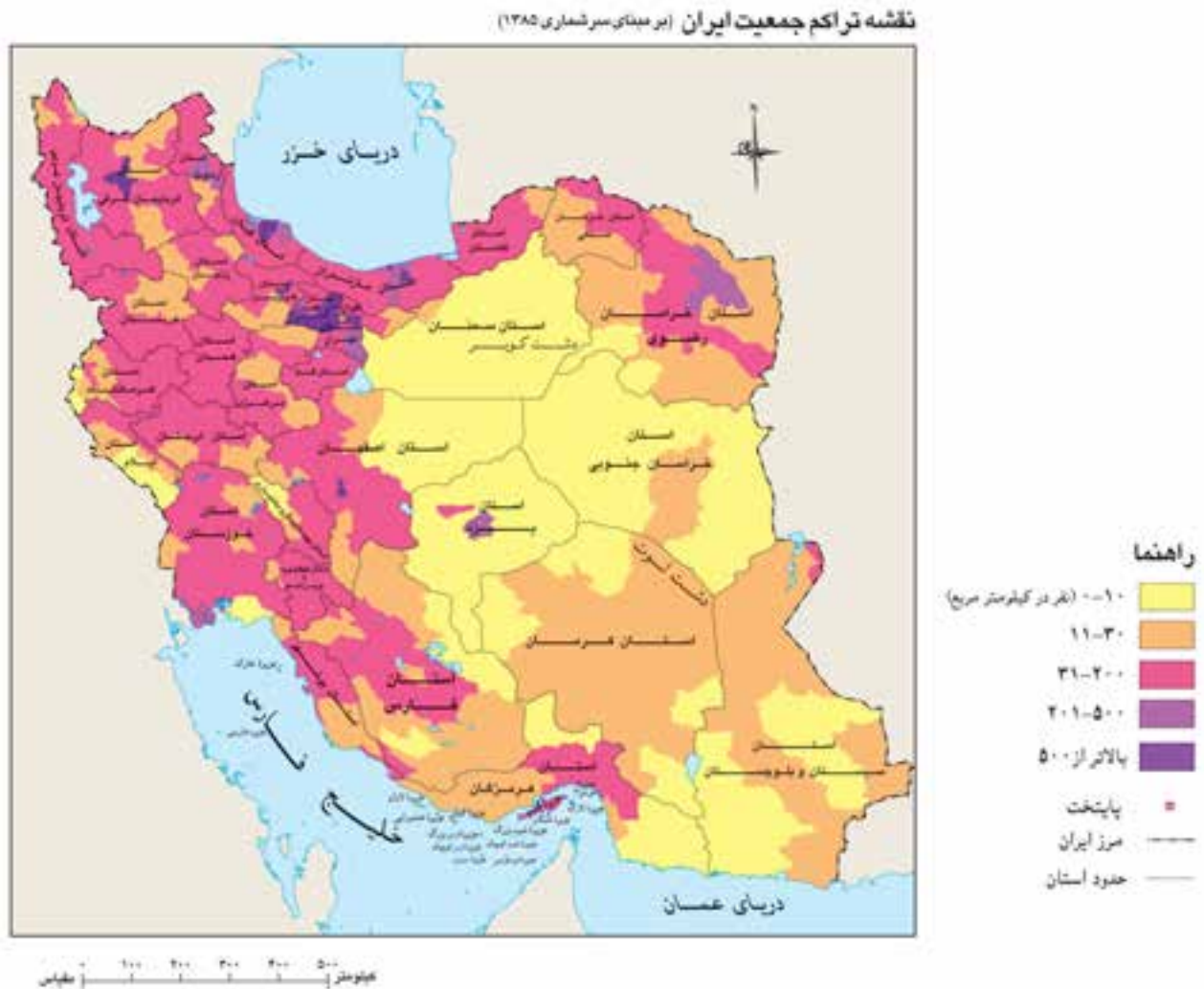
فعالیت

۵- با توجه به اعداد جدول، تراکم جمعیت استان‌های البرز و سیستان و بلوچستان را حساب کنید و بنویسید تراکم

جمعیت در کدام استان بیشتر است؟

استان	جمعیت (نفر)	مساحت (کیلومتر مربع)	تراکم (نفر در کیلومتر مربع)
سیستان و بلوچستان	۲۵۳۴۳۲۷	۱۸۱۷۸۵	
البرز	۲۴۱۲۵۱۳	۵۱۲۵	

تراکم جمعیت کشور ما در سال ۱۳۹۰ معادل **۱ نفر در هر کیلومتر مربع** بوده است. این تراکم چگونه محاسبه شده است؟
 اکنون به نقشه پراکندگی جمعیت در ایران توجه کنید. همان طور که می بینید در برخی مناطق ایران جمعیت زیادی متراکم شده اند.
 اما بعضی از مناطق نیز خالی از جمعیت یا کم جمعیت است.

چه عواملی روی پراکندگی جمعیت تأثیر می گذارد؟

تراکم پایین یا کم

در نواحی داخلی ایران به دلیل کمبود بارندگی، آب و هوای گرم و خشک و خاک های مساعد و شور، جمعیت بسیار کمی زندگی می کنند. بعضی جاها مثل دشت لوت و دشت کویر خالی از جمعیت است.

تراکم بالا یا زیاد

پرجمعیت‌ترین و پرتراکم‌ترین ناحیه کشور ما منطقه شهری تهران است؛ یعنی تهران و شهرهای کوچک و بزرگ اطراف آن. چون تهران پایتخت کشور است در این شهر سازمان‌های مهم دولتی، دانشگاه‌ها، بیمارستان‌ها و صنایع زیاد مستقر شده است

۲

دومین ناحیه پرتراکم در کشور ما جلگه‌های کناره دریای خزر است. در این ناحیه به دلیل باران کافی و آب فراوان و هوای معتدل و خاک حاصلخیز کشاورزی رونق فراوان دارد.

۳

بعضی از مناطق ایران به دلیل داشتن معادن و ذخایر، جمعیت زیادی را به خود جذب کرده‌اند مانند ناحیه خوزستان به دلیل داشتن منابع نفت و گاز.

۴

در کوهپایه‌های البرز و زاگرس و دشت‌های حاصلخیز نیز هر کجا خاک حاصلخیز و بارندگی کافی وجود داشته، جمعیت زیادی را به خود جذب کرده و شهرها و روستاهایی را به وجود آورده‌اند.

۵

بر طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، بیش از ۷۰ درصد مردم کشور ما در شهرها و کمتر از ۳۰ درصد در روستاها زندگی می‌کرده‌اند در کشور ما بیش از ۱۳۰۰ شهر وجود دارد ۸ شهر در کشور ما بیش از یک میلیون نفر جمعیت دارند و پرجمعیت‌ترین شهرهای ایران هستند: تهران، مشهد، کرج، اصفهان، تبریز، شیراز، اهواز و قم

فعالیت

- ۶- متن بالا را بخوانید، سپس روی کاغذ جدولی با دو ستون رسم کنید در یک ستون نام ناحیه و در ستون دیگر عوامل مؤثر در پراکندگی جمعیت آن ناحیه را بنویسید مثال: ۱- دشت کویر و لوت کمبود بارش و آب و هوای
- ۷- با کمک معلم محل تقریبی شهر یا روستای زندگی خود را روی نقشه پراکندگی جمعیت علامت بزنید آیا شما در منطقه پرجمعیت زندگی می‌کنید یا کم جمعیت؟

منابع آب و خاک

درس ۱۴

انسان برای ادامه زندگی خود به منابع گوناگونی نیاز دارد. جمعیتی که در یک ناحیه زندگی می کند از این منابع برای تأمین غذا،

پوشاک، وسایل زندگی، پخت و پز، رفت و آمد و همه نیازهای دیگر خود استفاده می کند.

سال گذشته شما با برخی منابع تجدیدپذیر و غیرقابل تجدید آشنا شدید. وقتی جمعیت یک ناحیه زیاد می شود مصرف منابع بیشتر

می شود. برای جلوگیری از کاهش یا به خطر افتادن منابع، باید راه های استفاده صحیح از منابع را یاد بگیریم. در این درس شما با دو

منبع حیاتی دیگر یعنی «آب» و «خاک» که از منابع محدود هستند، آشنا می شوید.

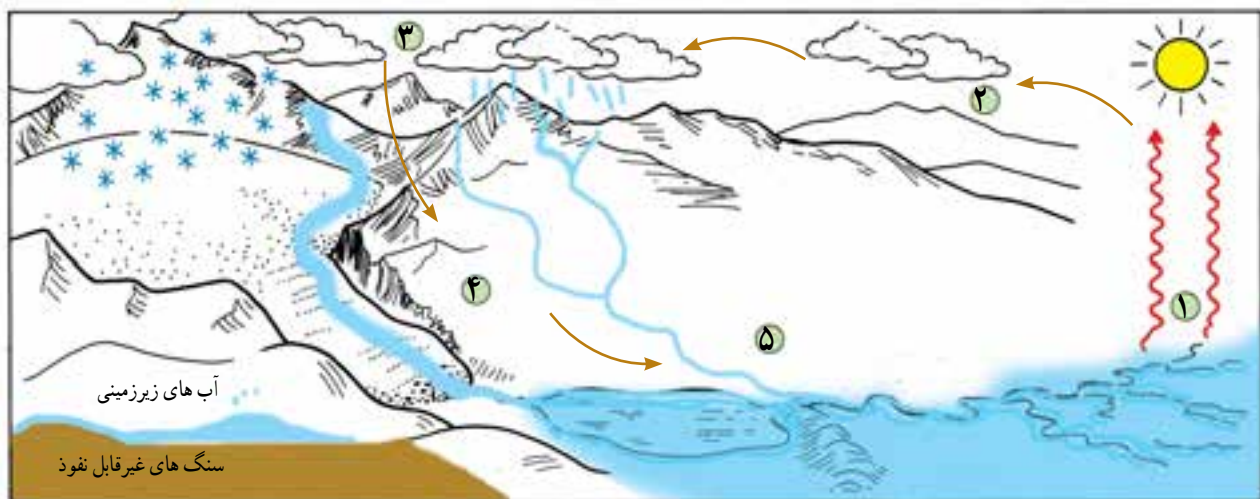
آب

فعالیت

۱- همفکری کنید و روی یک کاغذ بنویسید مردم در چه فعالیت هایی (در منزل، شهر، روستا، مدرسه و ...) از آب

استفاده می کنند؟ فهرست خود را در کلاس بخوانید

چرخه آب در طبیعت

آب یک منبع حیاتی و یک نعمت بزرگ الهی است و همه موجودات زنده به آن نیاز دارند. به طور کلی آب مورد نیاز انسان از

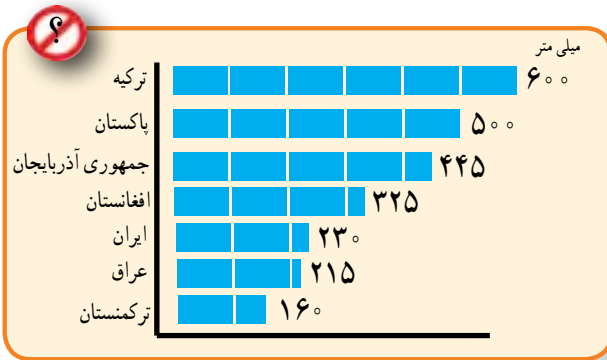
آب های سطحی (رودها) یا آب های زیرزمینی (چاه، چشمه و قنات) تأمین می شود. شکل بالا گردش آب در طبیعت را نشان می دهد.

فعالیت

۲- به شکل گردش آب توجه کنید و با توجه به اعداد ۱ تا ۵ هر مرحله را توضیح دهید

کشور ما ایران دارای منابع آب محدود است.

آیا می‌توانید با توجه به آنچه در فصل‌های قبل دربارهٔ آب‌وهوای ایران خواندید بگویید چرا کشور ما با کمبود آب مواجه است؟

فعالیت

۳- میانگین بارش سالانه* کشور ما حدود ۲۳۰ میلی‌متر است روی نمودار مقابل این میانگین را با کشورهای همسایه مقایسه کنید چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟

یکی از منابع مهم تأمین آب شهرنشینان و روستاییان، رودها هستند. به نقشه پراکندگی رودهای مهم ایران توجه کنید. رودها را نام ببرید و مسیر آنها را نشان دهید.

اغلب رودهای دائمی و پرآب ایران از کوه‌های البرز و زاگرس سرچشمه می‌گیرند.

رودهای پرآب ایران چون از شیب‌های تند کوهستانی جاری می‌شوند، قابل کشتیرانی نیستند و فقط در بخشی از رود کارون می‌توان کشتیرانی کرد.

معمولاً رودهای ایران را از نظر جهت جریان آب یعنی جایی که به آن می‌ریزند می‌توان به سه حوضه آبریز تقسیم کرد:

حوضه آبریز دریای خزر: رودهای پرآبی که از کوه‌های البرز سرچشمه می‌گیرند و به دریای خزر می‌ریزند.

حوضه آبریز خلیج فارس و دریای عمان: رودهایی که از کوه‌های زاگرس یا کوه‌های پراکنده داخلی سرچشمه می‌گیرند و

به خلیج فارس و دریای عمان می‌ریزند.

حوضه آبریز داخلی: رودهایی که به دریاچه‌ها و باتلاق‌های داخلی یا زمین‌های اطراف خود نفوذ می‌کنند و معمولاً موقت یا

فصلی هستند.

رود دائمی با سد

رود فصلی یا موقتی

فعالیت

۴- کاربرگ شماره (۱۱) نقشه پراکندگی رودهای ایران را در کلاس کامل کنید

۵- اگر به شما بگویند چرا با آنکه کشور ایران از شمال و جنوب به دریاهای بزرگی راه دارد با مشکل کمبود آب مواجه

است، شما چه پاسخی می‌دهید؟

بچه‌ها، آیا می‌دانید قنات یکی از ابداعات ایرانیان باستان است؟
بیش از دو هزار سال پیش، مردم ایران برای مقابله با کمبود آب در
نواحی خشک، دست به ابتکار جالبی زدند و با حفر قنات از آب‌های زیرزمینی
استفاده کردند. بعدها دانش و مهارت حفر قنات از ایران به کشورهای همجوار
و دوردست منتقل شد.

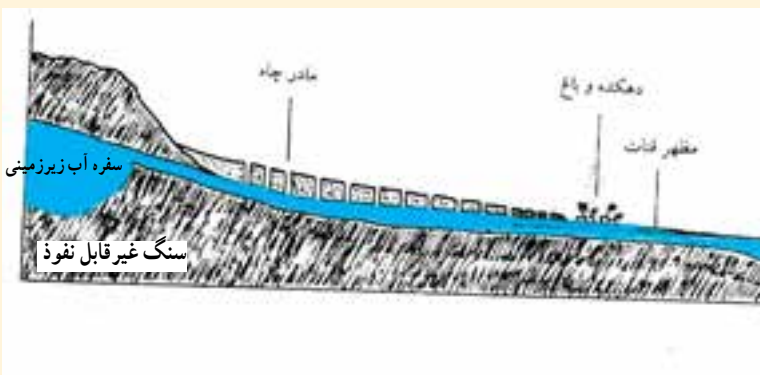
....ایرانیان همچنین در سد سازی پیش‌گام بودند. ایجاد سد یا بند
روی رودخانه‌ها از ابتکارات ایرانیان است. در دوره ساسانیان، در منطقه خوزستان سدهایی بر روی رودها احداث شده
بود و فنون آبیاری ایرانیان در دنیای آن روز مشهور بود.

قنات باستانی گناباد

بقایای سازه‌های آبی شوشتر از دوره ایران باستان

ساختمان قنات

(حفر قنات) نقاشی، مأخذ: کتاب از زبان داریوش نوشته ماری کُخ

● مصرف آب

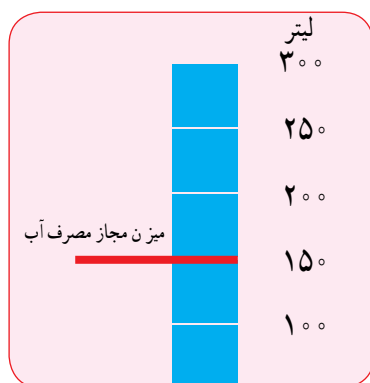
آیا تاکنون فکر کرده‌اید که اگر فقط یک روز آب نداشته باشیم و جریان آب قطع شود چه اتفاقاتی می‌افتد؟

بچه‌ها، آیا می‌دانید در کشور ما مصرف سرانه آب بیش از حد مجاز است؟

میزان مجاز مصرف آب برای یک فرد در شبانه‌روز ۱۵۰ لیتر تعیین شده است اما در

ایران متوسط مصرف در شبانه‌روز ۲۵۰ تا ۳۰۰ لیتر است.

(هر لیتر تقریباً معادل چهار لیوان آب است)

● مصرف آب در گذشته و حال

فعالیت

۶- با یکی از سالمندان خانواده یا فامیل طبق کاربرگه شماره (۱۲) مصاحبه کنید و نتیجه را در کلاس بخوانید

از تحقیقی که انجام دادید به چه نتیجه‌ای رسیدید؟ به، میزان مصرف آب در طی زمان افزایش یافته است. با افزایش جمعیت و

تغییر شیوه‌های زندگی مصرف آب روز به روز بیشتر شده است.

۱۴

یک آب انبار قدیمی در استان فارس

بچه‌ها، در گذشته در اغلب مناطق کشور ما،

آب را در آب‌انبارها ذخیره می‌کردند. در آن زمان

آب تصفیه شده و لوله‌کشی وجود نداشت امروزه

در همه شهرها و بیشتر روستاها آب لوله‌کشی وجود

دارد و آب آشامیدنی سالم از طریق لوله در اختیار

مردم قرار می‌گیرد. برای تصفیه* آب و رساندن

آن به داخل لوله‌های منازل، پول و زحمت زیادی

صرف می‌شود.

۱۲

دانش‌آموزان یک مدرسه در تهران از تأسیسات تصفیه آب شهر بازدید کردند. کارشناس تأسیسات دربارهٔ مراحل تصفیه آب برای آنها توضیحاتی داد.

ما چه کمکی می‌توانیم بکنیم؟

درست مصرف کنیم

- مثلاً در موقع حمام کردن یا مسواک زدن، شیر آب را باز نگذاریم. در هنگام دوش گرفتن به طور متوسط هر دقیقه ۲۰ لیتر آب مصرف می‌شود.
- شیرهای آب را همیشه بازدید و تعمیر کنیم تا چکه نکند.

۱۳

آب را آلوده نکنیم

- زباله‌ها را در رودها و آب‌های جاری نریزیم. از نظر دین اسلام آلوده کردن آب‌ها گناه است. از مواد شوینده که ترکیبات شیمیایی دارند، کمتر استفاده کنیم. چون این مواد آب‌های زیرزمینی را آلوده می‌کنند.

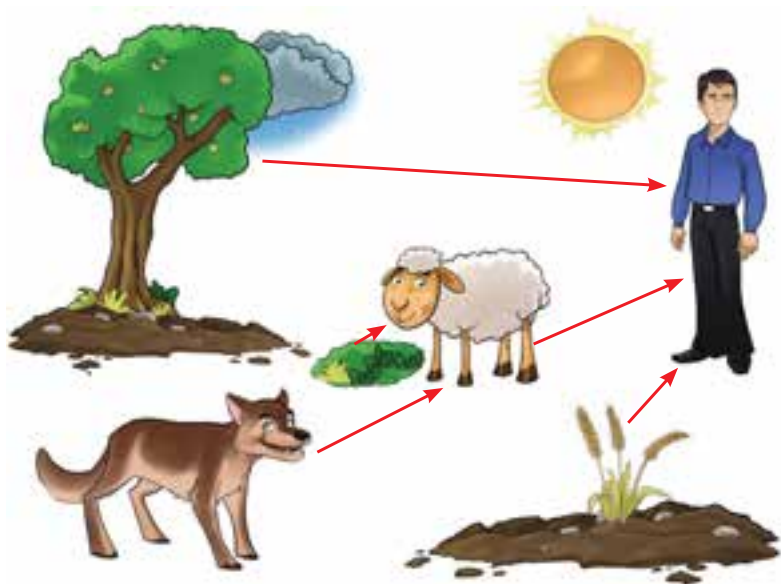
فعالیت

- ۷- همفکری کنید و کاربرگه شماره (۱۳) «پیشنهاد درباره مصرف صحیح آب» را در کلاس انجام دهید
- ۸- اگر ۱۰ دقیقه زمان دوش گرفتن در حمام طول بکشد چند لیتر آب (معادل چند لیوان) مصرف می شود؟ حساب کنید
- ۹- اگر شعری درباره آب می دانید، در کلاس بخوانید

• خاک

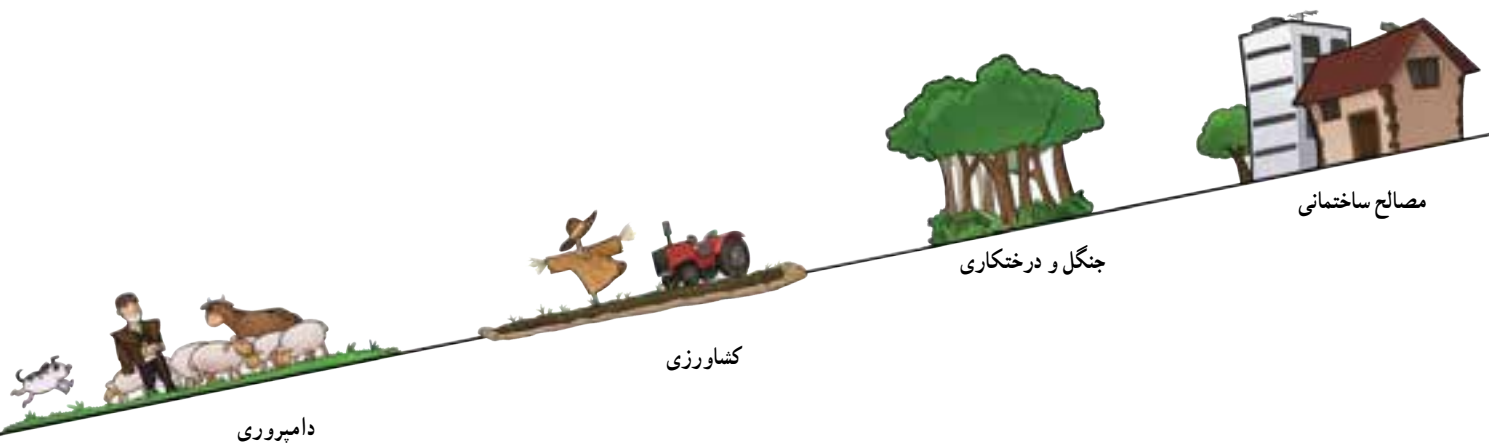
فعالیت

- ۱۰- به این تصویر دقت کنید و با همفکری یکدیگر بگویید خاک چه اهمیتی در زندگی موجودات زنده دارد؟

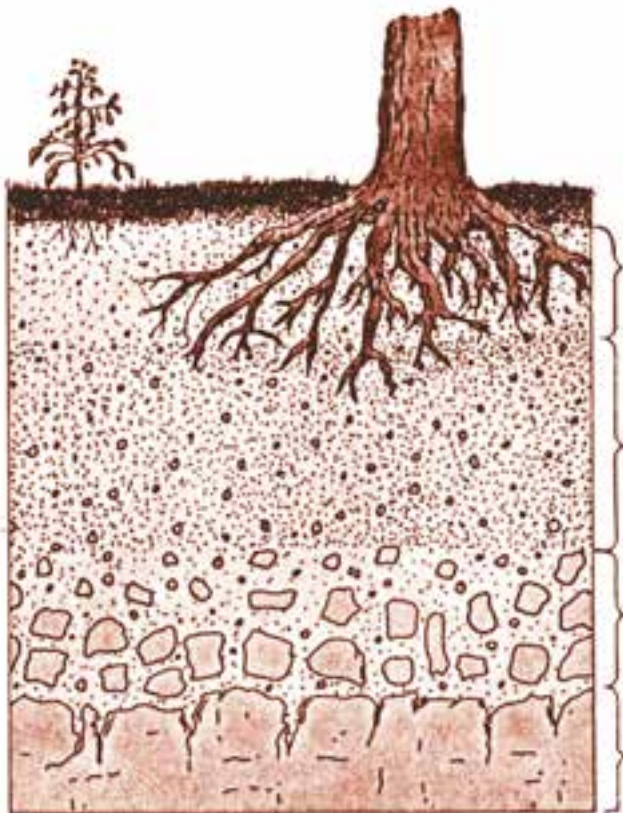
همان طور که بی بردید خاک یک منبع مهم تأمین غذا است. اما علاوه بر غذا، انسان در طی سالیان دراز از خاک برای ساختن

ظروف و وسایل زندگی، جاده ها و خانه ها استفاده کرده است.

۱۱- ده مورد از مواد غذایی را که در دو روز گذشته مصرف کرده‌اید بنویسید و در جدول علامت بزنید

وابستگی به خاک		منبع		مواد غذایی که خورده‌ام
ندارد	دارد	حیوانی	گیاهی	
				شیر -
				چای -
				... -
				... -
				... -

خاک چگونه تشکیل می‌شود؟ خاک، لایه نازکی از پوسته زمین

است که از خرد شدن سنگ‌ها پدید آمده است. خاک طی زمان طولانی با

توجه به عواملی مانند سنگ‌ها، آب، دمای هوا و موجودات زنده یک منطقه

تشکیل می‌شود. بنابراین هر نوع خاک مواد معدنی خاصی دارد که انواع

مختلف خاک‌ها را تشکیل می‌دهد.

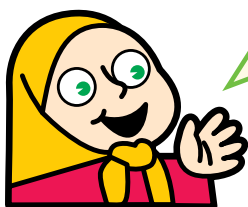
در کشور ما در جلگه‌ها و اطراف رودها و برخی کوه‌پایه‌ها خاک‌های

حاصلخیزی وجود دارد که مواد آلی* و معدنی مناسب دارند. به عکس

خاک برخی مناطق مرکزی، داخلی یا جنوبی کشور به علت وجود نمک

یا آهک در خاک، برای کشاورزی مناسب نیست. در این مناطق به علت

خشکی هوا و کمبود بارندگی، هوموس* خاک بسیار کم است.

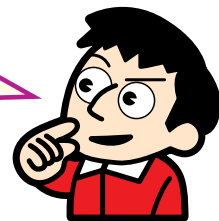

نکته : بچه‌ها : آیا می‌دانید برای آنکه یک سانتی‌متر خاک

زراعی* تشکیل شود صدها سال وقت لازم است؟ آیا می‌دانید

سالیانه، هزاران تن خاک در جهان از بین می‌رود؟

چه عواملی موجب از بین رفتن خاک می‌شود؟

مثال:

- مصرف بیش از حد مواد غذایی و کشت بی‌دریی
- یک محصول در زمین و استراحت ندادن به خاک.
- قطع بوته‌ها و کندن درختان که موجب می‌شود خاک در اثر باد و باران به راحتی شسته شود.
- استفاده نامناسب و بی‌رویه از کودهای شیمیایی.
- ایجاد ساختمان و جاده و کارخانه روی خاک‌های قابل کشت.
- دفن زباله‌ها در خاک.

در کشور ما سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری* حفاظت از خاک را به عهده دارد. آیا حفاظت از خاک فقط

وظیفه این سازمان است؟

ولاژها

سرشماری: شمارش تعداد افرادی که در یک مکان زندگی می کنند در یک سال معین.

میانگین بارش سالانه: اگر میزان بارندگی یک مکان را در چند سال (برای مثال ۳۰ سال) جمع و بر تعداد سال ها تقسیم کنیم میانگین بارش سالانه آن مکان به دست می آید.

تصفیه آب: به مرحله ای گفته می شود که طی آن، آب را در حوضچه هایی ذخیره می کنند و سپس با مواد مختلف آلودگی آن را از بین می برند و به لوله های آب انتقال می دهند.

هوموس: گیاه خاک، باقیمانده گیاهان و اجساد جانوران که در خاک وجود دارد و موجب حاصلخیزی آن می شود. رنگ خاکی که هوموس دارد، تیره است.

مواد آلی: به موادی که در بدن گیاهان، جانوران و انسان ساخته می شود مواد آلی می گویند.

خاک زراعی: خاکی که توانایی پرورش گیاهان را داشته باشد.

آبخیزداری: تقویت پوشش گیاهی و راه های جلوگیری از فرسایش خاک و زیان های سیل در مناطق سیل گیر

به کاربندیم

۱- با کمک معلم و مسئولین مدرسه یک کارشناس سازمان آب و فاضلاب را به کلاس دعوت کنید تا درباره مصرف صحیح آب و مسائل مربوط به آن، به سؤالات شما پاسخ بدهد.

۲- به طور گروهی یک پوستر هشدار برای مصرف آب طراحی کنید و یک پیام روی آن بنویسید و در کنار آبخوری مدرسه نصب کنید.

۳- فرض کنید شما و دوستانتان در یک سازمان مناطق طبیعی در یک ناحیه کار می کنید. عواملی را که موجب از بین رفتن یا آلودگی خاک می شود در درس ۱۴ بخوانید. سپس روی یک کاغذ آن عوامل را بنویسید و برای جلوگیری از هر کدام، یک یا چند پیشنهاد مطرح کنید.

عوامل	پیشنهاد
● مصرف بیش از حد مواد غذایی و	● به طوری در پی یک محصول در زمین نکاریم

۴- اگر به اینترنت دسترسی دارید با راهنمایی معلم به پایگاه مرکز آمار ایران (www.amar.org.ir) وارد شوید و درباره ویژگی های جمعیتی استان یا محل زندگی تان اطلاعاتی به دست بیاورید.

گردشگری در ایران

فصل

حوزه‌های موضوعی:

- مکان و فضا
- نظام اجتماعی
- فرهنگ و هویت
- زمان، تداوم و تغییر
- منابع و فعالیت‌های اقتصادی

از آب‌های نیلگون خلیج فارس و دریای عمان تا سواحل زیبای خزر، دشت‌ها، کوه‌ها، جنگل‌ها، چشمه‌ها و بیابان‌ها چنان زیبا و شگفت‌انگیزند که دیدن آنها دل و جان را غرق نشاط می‌کند. آثار تاریخی و زیارتی و فرهنگی ایران ما را به گذشته‌های دور و نزدیک می‌برد و با زندگی پدران و مادران این سرزمین آشنا می‌کند. آیا می‌دانید ایران از نظر داشتن مکان‌های زیبای طبیعی در دنیا مقام پنجم و از نظر داشتن مکان‌های تاریخی و فرهنگی باشکوه مقام دهم را در دنیا دارد؟

شما با آموختن این فصل و انجام فعالیت‌های آن درمی‌یابید:

- گردشگر کیست؟ گردشگری چیست؟ رونق گردشگری چه اهمیت‌هایی دارد؟
- جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی مهم گردشگری کشور ما کدام‌اند؟
- چگونه از نقشه در سفرها و بازدید از مناطق استفاده کنیم؟

گردشگری چیست؟

درس ۱۵

فعّالیت

۱- فرض کنید شما و دوستانتان از طرف یک شرکت خدمات مسافرتی برنده یک سفر سه یا چهار روزه به منطقه‌ای از ایران شده‌اید اما مکان سفر را باید خودتان انتخاب کنید
به‌طور گروهی همفکری کنید و محلی را برای سفر انتخاب و روی آن توافق کنید دلایل انتخاب آن مکان را روی کاغذ بنویسید و در کلاس بخوانید

قرآن کریم انسان‌ها را به سیر و سفر روی زمین و تفکر در قدرت آفرینش خداوند و سرگذشت اقوام و ملل گذشته تشویق می‌کند
... ای پیامبر به بندگان بگو در زمین سفر کنید تا از عاقبت کسانی که قبل از شما بودند آگاه شوید

سوره روم، آیه ۴۲

ایران، کشوری زیبا و پهناور است و مناظر طبیعی و آثار تاریخی فراوان دارد. اغلب مردم در طی سال به سفرهای دور و نزدیک می‌روند. حتماً شما هم در تعطیلات تابستان با ایام نوروز یا روزهای تعطیل هفته به سفر رفته‌اید. پس شما هم «گردشگر» بوده‌اید. به کسانی که محل اقامت یا کار خود را به‌طور موقت ترک می‌کنند و برای استراحت یا گردش و دیدن یا مطالعه مکان‌های تاریخی و طبیعی، به سفر می‌روند «گردشگر» می‌گویند. در گذشته، تعداد کسانی که به مسافرت می‌رفتند بسیار کم بود اما با گذشت زمان، تعداد گردشگران بیشتر شد؛ به‌طوری که امروزه میلیون‌ها نفر از مردم جهان در ایام مختلف سال از جایی به جای دیگر سفر می‌کنند.

در بیست سال اخیر، تعداد مسافرت‌های مردم در کشور ما هم افزایش یافته است.

• انواع گردشگری

همه مردم از مسافرت، هدف یکسانی ندارند. بعضی از مردم ممکن است فقط به منظور استراحت و تفریح به مکانی سفر کنند. بعضی برای زیارت اماکن مقدس یا مطالعه آثار تاریخی به سفر می‌روند. بعضی از افراد برای بازدید از نمایشگاه‌ها یا گردهمایی‌های علمی سفر می‌کنند و بالاخره برخی از گردشگران هم به «طبیعت‌گردی*» می‌پردازند.

یک آژانس مسافرتی

ایستگاه راه آهن

پذیرش یک هتل

فعالیت

- ۲- شما تاکنون کدام یک از انواع گردشگری را تجربه کرده اید؟ در کلاس بگویید
- ۳- همفکری کنید و بگویید چه عواملی موجب شده که سفر کردن و گردشگری افزایش یابد

• اهمیت گردشگری

- وقتی افراد به سفر می روند علاوه بر استراحت و تفریح با پدیده های زیبای طبیعی و مکان های تاریخی و فرهنگی آشنا می شوند و چیزهای زیادی درباره مکان ها و آداب و رسوم مردم مناطق یاد می گیرند.
- وقتی گردشگران به ناحیه ای سفر می کنند در آن ناحیه شغل های مختلفی ایجاد می شود. برای مثال هتل داری، دفاتر فروش بلیط، دفاتر حمل و نقل، فروش صنایع دستی و غذاها و شیرینی های محلی.

آیا می توانید شغل های دیگری را که در اثر فعالیت گردشگری به وجود می آید نام

ببرید؟

وقتی در یک مکان شغل های بیشتری به وجود بیاید، درآمد مردم آنجا بیشتر می شود.

پس گردشگری نقش مهمی در افزایش درآمد مردم یک منطقه دارد.

فعالیت

۴- فرض کنید فصل تابستان است و عده زیادی مسافر به شهر یا روستای محل زندگی شما سفر کرده‌اند شما برای کسب درآمد چه شغل‌هایی پیشنهاد می‌کنید؟ خود شما دوست دارید چه شغلی در این زمینه داشته باشید؟

● گردشگری و نقشه

یکی از وسایل مهمی که باید برای گردشگری یا انجام هر نوع سفر از آن استفاده کرد، نقشه است. نقشه‌ها به ما کمک می‌کنند تا مکان‌های جدید را بهتر پیدا کنیم و سریع‌تر خود را به آنجا برسانیم. بدون نقشه ممکن است مسیرها را اشتباه کنیم یا زمان زیادی برای پیدا کردن یک مکان صرف کنیم.

در سال ششم با نقشه گردشگری شهر اصفهان آشنا شدید. اکنون به نقشه گردشگری شهر قم توجه کنید.

شمال

راهنما

پارک

مرکز خرید

هتل

پمپ بنزین

آژانس هواپیمایی

ایستگاه راه آهن

۵- فرض کنید شما و خانواده‌تان به شهر قم سفر کرده‌اید ابتدا جهت‌های شمال و جنوب و مشرق و مغرب را روی نقشه پیدا کنید سپس با استفاده از راهنما، حرم مطهر حضرت معصومه (ع) دو مرکز خرید، دفتر فروش بلیط هواپیما، ایستگاه راه‌آهن و یک پارک را مشخص کنید و علامت بزنید موقعیت هر کدام را نسبت به حرم مطهر مشخص کنید **مثال:** ایستگاه راه‌آهن: غرب حرم

یکی دیگر از نقشه‌هایی که به هنگام سفر باید همراه داشته باشیم، نقشه راه‌ها است. آیا تاکنون این نوع نقشه را دیده‌اید یا از آن استفاده کرده‌اید؟

بر روی نقشه راه‌ها، جاده‌های اصلی و فرعی و همچنین مکان‌های خدماتی چون رستوران‌ها، تعمیرگاه‌ها، پمپ بنزین‌ها، نمازخانه و نظایر آن مشخص شده است. با استفاده از مقیاس نقشه راه‌ها می‌توانید حساب کنید چقدر از روستا یا شهری که می‌خواهید به آن سفر کنید، فاصله دارید.

- ۶- کاربرگه شماره (۱۴) محاسبه مسافت راه‌ها را روی نقشه انجام دهید
- ۷- با کمک معلم نقشه گردشگری شهر یا استان خودتان را تهیه کنید و به دیوار کلاس بزنید و روی آن مکان‌های دیدنی را مشخص کنید

جاذبه‌های گردشگری ایران

درس ۱۶

در کشور عزیز ما ایران، آنقدر جاذبه‌های فراوان طبیعی و تاریخی – فرهنگی وجود دارد که هم مردم ایران و هم مردم سایر کشورها علاقه‌مند به بازدید این جاذبه‌ها هستند.

مسجد جامع یزد

● سفرهای زیارتی

در کشور ما، بخش عمده‌ای از سفرها جنبهٔ زیارتی دارد. سفرهای زیارتی به منظور زیارت مرقد

امامان بزرگوار (ع) و امامزاده‌ها و بازدید از مکان‌های مقدس انجام می‌گیرد.

شما در کتاب هدیه‌های آسمان سال ششم با سه زیارتگاه مهم کشورمان آشنا شدید. آیا می‌توانید

این سه زیارتگاه را که مرقد سه امامزاده است نام ببرید؟

در ایران مساجد باشکوهی نیز وجود دارد که مورد توجه زائران داخلی و خارجی قرار می‌گیرند.

بعضی از مساجد علاوه بر محل عبادت، از نظر معماری زیبایی اسلامی نیز مورد توجه گردشگران

هستند؛ مانند مسجد امام و شیخ لطف‌اله در اصفهان، مسجد جامع یزد و مسجد گوهرشاد در مشهد.

● مشهد مقدس، مهم‌ترین قطب زیارتی کشور

همه‌ساله تعداد زیادی از زائران ایرانی و خارجی برای زیارت مرقد مطهر امام رضا (ع) به مشهد سفر می‌کنند.

برطبق آمار سالیانه حدود ۱۷ میلیون نفر به شهر مقدس مشهد وارد می‌شوند.

صدقه بده، هرچند کم باشد؛ زیرا هر کار
کوچکی که صادقانه برای خدا انجام شود بزرگ
است

امام رضا (ع)

امام هشتم ما، حضرت ابوالحسن علی بن
موسی الرضا فرزند امام موسی کاظم (ع) در
سال ۴۸۱ هجری در شهر مدینه متولد شدند.
آن حضرت در سی و پنج سالگی به امامت نائل
گردیدند. بعضی از القاب ایشان عبارتند از
رضا، فاضل، صابر و زکی.

در سال‌های گذشته خواندید که پس از

رحلت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اتفاقاتی که به وجود آمد، خلفای بنی امیه و بنی عباس حکومت دینی را به
حکومت ظالمانه تبدیل کرده و امامان معصوم (ع) را که خواستار اجرای عدالت و قوانین اسلام بودند به شهادت
می‌رساندند.

یکی از خلفای عباسی مأمون بود. او ابتدا برای فریب مردم و ترس از شورش آنها و اینکه نشان بدهد
به خاندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاقه دارد، امام رضا (ع) را با احترام به خراسان آورد و به ولایتعهدی
برگزید. امام رضا (ع) در مجالس بحث و گفت و گو شرکت می‌کردند و راه روش واقعی پیامبر (صلی الله علیه و آله)
و اهل بیت را به متفکران و مردم نشان می‌دادند و به همه سؤالات علمی و دینی پاسخ می‌گفتند و آنها را راهنمایی
می‌کردند. مأمون که می‌دید امام رضا (ع) از او اطاعت نمی‌کند و شرایط وی را نمی‌پذیرد و از طرف دیگر پیروان
آن حضرت هر روز بیشتر می‌شود، سرانجام دستور داد تا امام علیه السلام را مسموم کنند و به شهادت برسانند.

السلام عليك يا علي بن موسى الرضا و رحمة الله و برکاته

حرم مطهر امام رضا علیه السلام و مجموعه آستان قدس رضوی علاوه بر اهمیت زیارتی از نظر معماری و تاریخی

نیز اهمیت فراوانی دارد.

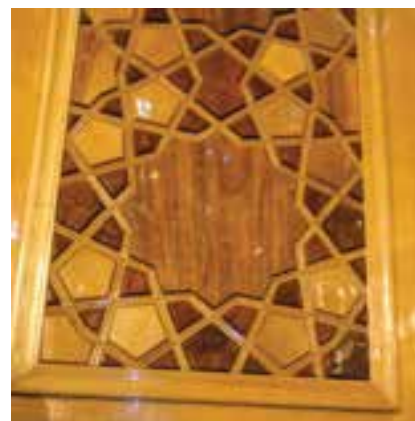
در هر یک از این صحن‌ها، شاهکارهایی از معماری ایرانی - اسلامی مشاهده می‌شود. مسجد گوهرشاد نیز از مساجد باشکوه ایران در این مجموعه قرار دارد.

در صحن‌های مطهر امام رضا علیه السلام آرامگاه برخی شخصیت‌های بزرگ علمی مذهبی کشور مانند شیخ بهایی

و علامه محمدتقی جعفری وجود دارد.

فعالیت

- ۱- اگر به اینترنت دسترسی دارید با راهنمایی معلم به پایگاه آستان قدس رضوی وارد شوید و اطلاعاتی درباره زیارت حرم مطهر و بخش‌های مختلف آن به دست آورید
- ۲- به طور گروهی با استفاده از دانشنامه شبکه رشد یا سایر منابع درباره زندگی و آثار یکی از این دو شخصیت بزرگ یک صفحه مطلب بنویسید و در کلاس بخوانید

رسم کهن: نقاره‌چی‌ها قبل از طلوع و غروب خورشید از حدود ۱۰۶ ایوان حرم بالا می‌روند و نقاره می‌زنند.

هنرمندان مختلف با ارادت و علاقه به امام رضا (ع) آثار هنری در حرم خلق کرده‌اند.

مجموعه آستان قدس رضوی دارای چند کتابخانه بزرگ، مهمانسرا و چند موزه باشکوه است، که از جمله می‌توان به موزه قرآن و موزه سکه، موزه صدف و موزه سلاح اشاره کرد. در موزه مرکزی (افتتاح ۱۳۲۴ شمسی) آثاری وجود دارد که بعضی از آنها توسط علاقه‌مندان به حضرت علی بن موسی الرضا به آستان مقدسش هدیه شده است.

از مهم‌ترین اشیای موجود در این موزه می‌توان به قرآن‌های نفیس که با خط مبارک ائمه اطهار بر روی پوست آهو نوشته شده، اولین سنگ مرقد مطهر امام رضا علیه السلام و سکه‌ها و کتیبه‌های نفیس اشاره کرد. بعضی از قهرمانان کشور ما در سال‌های مختلف مدال‌های جهانی خود را به موزه حضرت رضا علیه السلام تقدیم کرده‌اند.

فعالیّت

- ۳- اگر با خانواده‌تان به مشهد سفر کنید، بعد از زیارت حرم امام رضا علیه السلام پیشنهاد می‌کنید از کدام بخش‌های آستان قدس دیدن کنید؟
- ۴- به تصاویر زیر توجه کنید این تصاویر چه کسانی را نشان می‌دهد؟ درباره کار و نقش این افراد در حرم مطهر پرس و جو کنید و در کلاس توضیح دهید

گردشگری تاریخی

ایران به دلیل دارا بودن تاریخ طولانی، آثار و بناهای متعددی دارد. کاخ‌ها، مساجد، کاروانسراها، حمام‌ها، بازارها، پل‌ها،

خانه‌های تاریخی و برج‌ها از جمله این آثار هستند.

برخی از این بناها میراث جهانی* هستند که باید از آنها محافظت شود. علاوه بر مردم ایران، بسیاری از موزه‌ها و پژوهشگران

کشورهای جهان، علاقه‌مند به بازدید از این آثار تاریخی هستند.

تخت جمشید که یونانیان به آن پرسپولیس می‌گفتند، بنایی عظیم شامل چندین کاخ و تالار به مساحت حدود ۱۲۵۰۰۰ متر مربع است. ساخت این بنا به فرمان داریوش اول هخامنشی آغاز و توسط جانشینان او به پایان رسید. برای انجام این کار، بهترین معماران، مهندسان، سنگ‌تراشان، حجاران، نقاشان و کارگرانی با دستمزد معین از سراسر امپراتوری به کار گرفته شدند.

در طراحی و ساخت این مجموعه از اصول مهندسی و معماری دقیق و پیشرفته‌ای استفاده شده است. به منظور مقاوم‌سازی ساختمان‌ها، ابتدا تمام سطح زیربنا را خاک‌برداری و با شن‌ریزه‌ها رسوبی پرکرده‌اند و سپس به ساخت و ساز پرداخته‌اند. ستون‌های سنگی تخت جمشید به ارتفاع ۱۲ متر، از شگفتی‌های معماری ایران و حتی جهان در دوره باستان است. سنگ‌های مورد نیاز از کوه‌های دور و نزدیک بریده و توسط نیروی انسانی یا گاری به محل کار برده می‌شد. پس از حجاری‌های مقدماتی، قطعه سنگ‌ها با استفاده از داربست‌های محکم و قرقره و طناب بر روی هم قرار می‌گرفتند. سپس عملیات تراشیدن و صیقل دادن ستون‌ها و ایجاد شیارهای تزئینی آغاز می‌شد. حجاران برای تراشیدن و صیقل دادن ستون‌ها، از سنگی به همان سختی یا سرب و چرم استفاده می‌کردند.

تخت جمشید به عنوان یک میراث جهانی شناخته شده است.

• طبیعت گردی

آبشار بیشه در لرستان

یکی از انواع گردشگری، گردش و استراحت یا مطالعه

و تحقیق در مکان‌های طبیعی چون کوه‌ها، غارها*، چشمه‌های

آب‌معدنی و بیابان‌ها و جنگل‌ها و پناهگاه‌های حیات وحش و

روستاهای زیباست.

در فصل ششم خواندید که کشور ایران به دلیل داشتن

ناهمواری‌های مختلف و آب‌وهوای متنوع، زیستگاه‌های

متنوعی دارد.

بعضی از این مکان‌ها به‌عنوان «میراث زیستی

جهانی*» اعلام شده‌اند.

در هنگام تابستان، جمعیت زیادی از مردم کشور ما

به سواحل شمال در کنار دریای خزر سفر می‌کنند. ساحل

دریای خزر و جنگل‌های زیبای روی دامنه کوه‌ها، مزارع برنج

و روستاهایی که با فاصله کم در دو طرف جاده قرار گرفته‌اند، جذابیت زیادی به این ناحیه داده است.

سواحل خلیج فارس و دریای عمان نیز به‌خصوص در زمستان‌ها از مراکز مهم گردشگری هستند.

یکی از بنادر مهم و مراکز گردشگری در سواحل دریای عمان، بندر چابهار است. دریای عمان نیز مانند خلیج فارس از دریاهای

مهم و زیبای کشور ما است.

ساحل دریای خزر

یک مرکز تفریحی در بندر چابهار

جنگل

کوهنوردی

کویرنوردی

چشمه های آب گرم

• گردشگری و حفاظت از محیط زیست

گردشگری در طبیعت ممکن است باعث بروز مشکلاتی

شود و بعضی از مناطق در اثر انبوه مسافران آسیب ببینند.

فعالیت

۵- به عکس مقابل توجه کنید و بگویید

- چرا چنین منظره‌ای به وجود آمده است؟

- چه آسیب‌هایی ایجاد می‌شود؟

- برای مقابله با این آسیب‌ها چه باید کرد؟

امروزه کشورها سعی می‌کنند برای گردش و استراحت در طبیعت طوری برنامه‌ریزی کنند که از آسیب رساندن به محیط زیست جلوگیری شود.

یکی از این برنامه‌ها، ایجاد «پارک‌های ملی» است. در پارک‌های ملی مانند مناطق حفاظت شده، بوته‌کشی، چرای دام‌ها، شکار

و نظایر آن ممنوع است و محیط‌های امن طبیعی برای جانوران پدید آورده‌اند. بخشی از این پارک‌ها هم به گردشگاه مسافران اختصاص

داده شده است.

پارک ملی گلستان از بزرگ‌ترین پارک‌های ملی ایران است.

طبیعت‌گردی (اکوتوریسم): سفر به مناطق طبیعی بدون لطمه زدن به محیط زیست.

میراث جهانی: سازمان یونسکو که یک سازمان جهانی است، بناهای تاریخی یا آثار بسیار ارزشمند را که بی‌همتا یا استثنایی هستند به عنوان میراث فرهنگی جهانی اعلام می‌کند؛ یعنی علاوه بر کشوری که این اثر در آن وجود دارد، کشورهای دیگر جهان نیز وظیفه دارند برای حفظ آن اثر یا مکان بکوشند.

غار: حفره‌هایی که به طور طبیعی در سطح زمین تشکیل می‌شود و معمولاً در دامنه کوه‌ها قرار دارد.

میراث زیستی جهانی: یونسکو مکان‌هایی مانند جنگل، کوه، صحرای گونه‌هایی از گیاهان و جانوران را که پدیده‌های بی‌نظیر طبیعی باشند به عنوان میراث زیستی جهانی اعلام می‌کند یعنی اینها به همه انسان‌های زمین تعلق دارند و همه باید برای حفظ آن بکوشند.

به کاربندیم

- ۱- فرض کنید در تابستان چند مهمان از شهر دیگری به خانه شما آمده‌اند و می‌خواهند سه روز در شهر یا روستای شما بمانند و جاهانی دیدنی را ببینند. همفکری کنید و روی یک صفحه، برنامه‌ای سه روزه برای این مهمان‌ها بنویسید و مکان‌هایی را برای بازدید پیشنهاد کنید. برنامه را در کلاس بخوانید و به معلم بدهید.
- ۲- فرض کنید در یک منطقه طبیعی بسیار زیبا زندگی می‌کنید که گردشگران زیادی از آنجا دیدن می‌کنند. مؤسسه‌ای از شما می‌خواهد خسارت‌هایی را که ممکن است به محیط طبیعی وارد شود پیش‌بینی کنید و راه‌حل‌هایی برای آن بنویسید. همفکری کنید و آنها را روی یک کاغذ بنویسید و به معلم بدهید.

راه حل	خسارت یا ضرر
.....	۱- ممکن است زیاله‌ها را در آب رود بپزند

- ۳- شما و خانواده‌تان در یک محیط طبیعی زیبا ناهار خورده‌اید و مشغول جمع کردن سفره هستید. با شیشه نوشابه، قوطی کنسرو و پلاستیک‌های مواد غذایی و نظایر آن چه می‌کنید؟ بگویید.